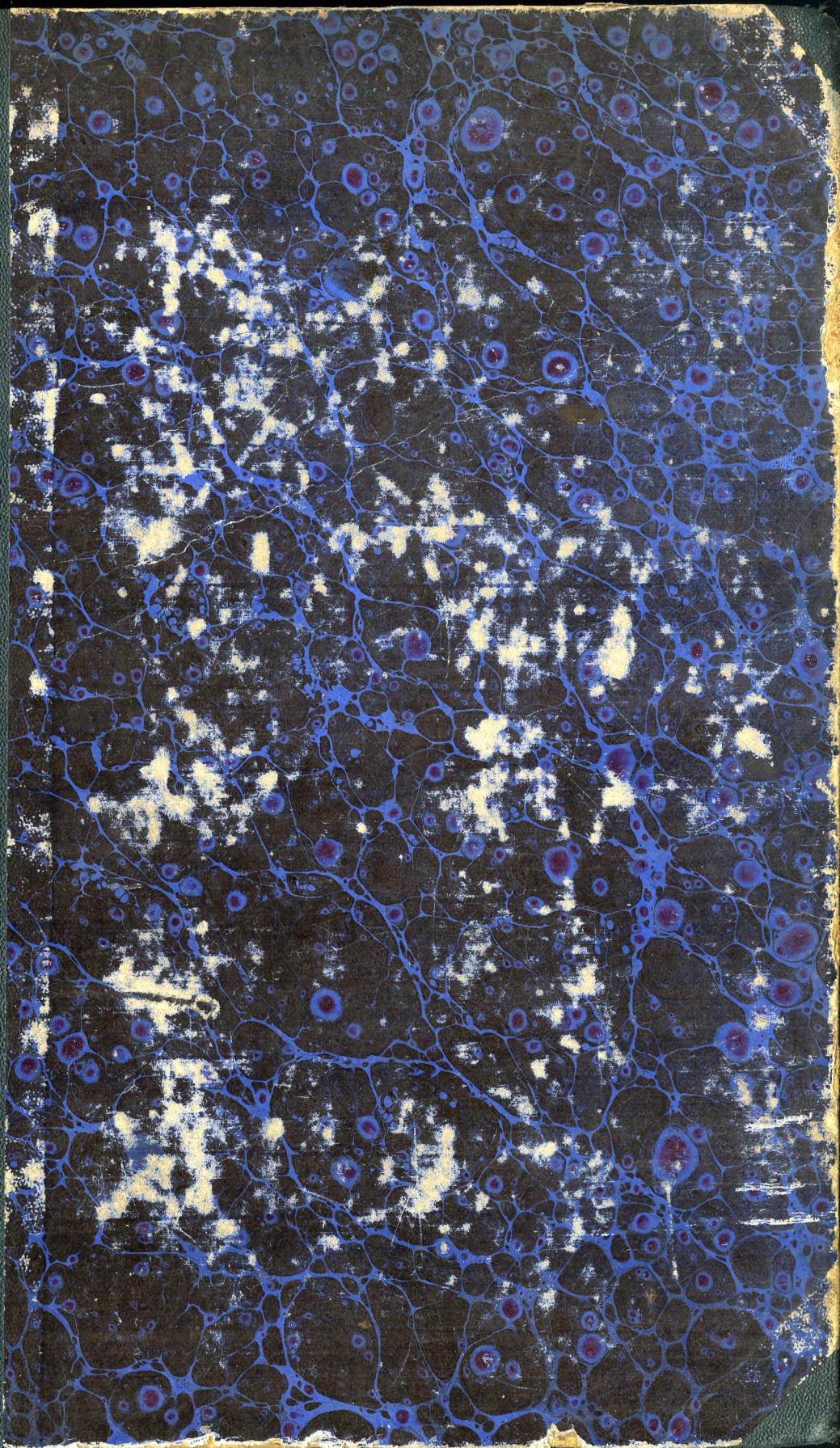

Politikai
röpiratok.

64.

64
480

MEGYERENDEZÉS

IRTA

KOVÁCH LÁSZLÓ

VISSONTAI.

PEST, 1866.

RÁTH MOR.

616752 00564964

Dr. BALLAGI GÉZA.

PEST 1866.

Nyomatott **Kocsi Sándor** által. (Érkövy, Galgóczy és Kocsi nyomdájában.)

Halter és aldunasor sarkán 9. sz.

Mélyen tisztelt választmány!

Midőn ezen igénytelen értekezést a t. választmánynak becses figyelmébe ajánlani bátorkodom, azt nem azért teszem, hogy vele mint indítvánnyal lépjek fel, hanem egyedül azért, hogy e fontos és szerintem alkotmányunk életkérdésére nézve egyel több nyilatkozat álljon szolgálatára azon választmánynak, mely hivatva van hazai alkotmányunk gyöngyét, a megyét ismét régi fényébe, ereje és hatáskörébe visszahe-lyezni.

Fogadja a tisztelt választmány e följánlást mély tisztelem jeléül, melyel vagyok
a m. t. választmánynak

alázatos szolgája
KOVÁCH LÁSZLÓ, m. k.
orsz. képviselő.

Quintus ad hunc modum

Faint, illegible text in a classical or Latin script, possibly a letter or a treatise section. The text is arranged in several lines and is significantly faded.

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or a reference.

I.

Bevezetés.

Általános azon nézet, hogy a megyék a magyar alkotmány védbástyái. És e nézet valóban helyes.

Sok és viszontagság teljes időket éltek, számos támadásokat vitézül állottak ki, sokszor voltak erőszakolva és az absolutismus által előzönölve, de mindig fényesen merültek elő a küzdelmek és bonyodalmak hullámai közül.

Miért rajzolnám azonban a megyék történetét, melyet oly megható mozaik kép gyanánt rakott össze nagy érdemű hazai tudósunk Botka Tivadar a Budapesti szemle múlt évi füzetében.

Megvallom, úgy jártam én is a megyék tanulmányozása közben, mint ő Tocqueville idézetével ezt találóan kifejezi: „J'ai commencé l'étude de l'ancienne société plein de préjugés contre lui, je l'ai finie plein de respect“. Előítéletekkel telve kezdém az ő kor társadalmi történelmének ismeretét, s iránta költ tisztelettel teljesen végeztem; azon különbséggel mondhatom ezt, hogy nem csak tisztelettel hanem azon meggyőződéssel haladtam e tanulmányban, miszerint a megye valóban védbástyája volt és lesz Magyarország alkotmányának és hogy a megyéknek élni kell még él magyar és áll Buda! —

Midőn 1848-ban a magyar kormány formája átalakult s felelős ministerium lépett életbe, csak hamar nem kevés aggodalomnak tárgyává lőn a megyék jövője. Lehet-e, lesz-e, marad-e megye? lehet-e, lesz-e innentől is az alkotmány védbástyája? s ha nem lesz, ha nem lehet, mi fogja pótolni.

Ez aggodalom eleinte keveseknek, csakhamar sokaknak

támadott fel kebelében, s ez aggodalmak nyilvánulása s azon kételyek vajon felelős ministerium és megye együtt főállhatnak-e, annyira szaporodtak azon időben, hogy maga Kossuth is kénytelenítve érezte magát a megyék sorsa felett nyilatkozni s kijelenté, hogy a megyék felelős kormánnyal szemben fenttarthatók. Megígérte, hogy erre nézve elő fogja adni nézetét tervét. Sokan csóválták fejöket, s az aggodalmat a mozgalmas idők sem voltak képesek egészen megszüntetni. Jött a hadjárat; következtek erre a gyászos emlékezetű idők; jött egyik év a másik után; az idő mult s e kérdés — ámbár annak szerencsés megoldásában a nemzet nagy része tántorithatlanul hisz, — még mindig megoldatlan. Most ismét előtérbe lép a megyék rendezésének ügye, s e tárgy, hogy ugy mondjam ismét napi renden van. —

Szóljunk hozzá.

A felelős miniszteriummal szemben első tekintetre nekem is lehetlenségek ötlének szemembe, de ez csak első tekintetre van ugy.

A felelős kormány azért „mert felelős“ nem lehet ellentéte a megyének, sőt mert felelős, egyel több oka lesz arra, hogy a megyékkel törvény ellenes rendeleteket ne közöljön. És ha mégis közölne, és ha mégis bocsájtana oly rendeleteket a megyére, melyek törvényellenesek, vagy ilyesekül tünnek fel a megye gyűlése előtt, — akkor és csak akkor van ellentétnek helye, melynek elhárítása azonban sem a felelősségnek életbelépését sem a megye önállóságát áldozatul nem kívánja. Az ily esetekre nézve egyrészt a félremagyarázhatlan felelősségi törvény, más részről a józanul körül irt megye hatósági jogok paragraphirozása kívántatik.

Nem képzelem én azt, hogy e tekintetben Columbus tojását sikerült fölállitanom, nem képzelem én azt, hogy az én gondolatom s nézeteimnél jobbakat más avatottabb találni nem fog; de meg vagyok győződve arról, hogy megye és felelős kormány közötti nehézségek legyőzésére, vagyis e kettőnek egymással való teljes öszvehangzásba hozására fog

találatni mód, mely szerint, sem a megye megsemmisülése, sem a felelősség lehetetlensége nem fog következni.

Megszoktuk, hogy a megye és felelős ministerium összeegyeztetését nagy és fontos kérdésnek tartják, és valóban nagy kérdés nem a megoldás, hanem a szerencsés megoldás, mert vélekedésem szerint ezen kérdésnek szerencsés megoldásától függ az, hogy alkotmányunknak 1848-ban történt fölséges alakulásai, minden tekintetben megfeleljenek azon várakozásnak, melyet a haza méltán vár tőlök.

Hogy e nagy honderejű tárgyhöz gyöngeségem érteiben hozzá szóllok, s hogy a szerénytelenség vádja alól fölmentessem, Botka Tivadar azon szavait kell idéznem, melyek a fentebb érintett s oly kitűnő melegséggel s kiváló szorgalommal irt értekezésében foglaltatnak. Így kezdi ő érdekes nagy becsű közleményét:

„A magyar megyék rendezésének szükségét már tizenhat évvel ezelőtt mondotta ki a törvényhozás; itt az ideje tehát, hogy minden, mi e tárgygyal szorosabb összeköttetésben áll, mi azt fölvilágosíthatja és kifejteti segíti, szűnyegre kerüljön. Elég baj, hogy e részben az eszmecesterével csaknem ma is ott állunk, hol 1848-ban, azaz: készületlenül. Igaz, nehéz és nagyszerű a tárgy, erős vállakat igényel; de jut a kis erőnek is, mely közremunkálásával híven akarja szolgálni ez ügyben a hazát, szintén tenni való; és ha kiáll a küzdterre, mint hadi őrszemek a könnyebb csatározást kezdve, jelt mutat a visszamaradt főerő utánnyomulására“

„Ki nem látja, mily tágas e tér? mennyi mindenféle ismeret, tudomány, tapasztalás kívántatik arra, hogy a rendezési tárgynak minden oldala kellőleg föl legyen világosítva és ezen életbevágó kérdés szerencsés megoldására hasznosítottassék?“

Igen, „jut a kis erőnek is“ azért nem szabad hitem szerint visszavonulni, ha kinek bármi csekély eszméje van, melyet a nagy czél elérésére alkalmasnak tart;

Félre tehát az álszerénységgel, melynek háta megett sokszor jóra való restség szokott rejleni, mondjuk el nézeteinket. törtessünk előre, „mint hadi őrszemek“; s ha értekezésem bármely részének a nagy köz czél tekintetéből hasznát venni lehet, habár csak egyes eszmét vagy módosítást hozok napvilágra, vagy ha épen semmi újat sem sikerül mondanom, annyit mégis elérhetőnek vélek, hogy a gyakorlati kivitel megvitatásának terére lépven, más avatottabbaknak a föllépésre ingerül szolgáltam.

A megyék rendezésével sorosan egybefügg a kormányzatnak rendezése; és mert Magyarország alkotmányosan — egyszersmint az idők kívánalmai szerint — csak is független felelős ministerium által kormányozható; jelen értekezésemben kiindulási pont gyanánt a felelős kormányt mint létezőt vettem, mely a megye rendezésébe annyiban szükségkép befolyással bír, a mennyiben a kormánnyal való érintkezések elkerülhetlenek.

Sok építeni valónk van, sok becses anyag romban hever.

Kormányunknak csak formáját s alig határozott megützetesen egyebet a 48-ki törvény.

A megyék átalakulását csak jelezi, a midőn azt jövőre a karok és rendek helyett népképvisélet alapjára fektetni rendeli.

A rendi ország gyűlést képviseletivel cserélvén föl, az alsó háznak viszonya a felsőhez nem szabályoztatott, sőt maga a felsőház — mely ugy a mint most van, az alkotmányba bele sem illik — nem rendeztetett.

Rendeztetni kell tehát mindezeknek az új kormányforma s a népképvisélet fogalmai szerint; rendeztetni azon elveknek szükségkép követelő irányzata szerint oly mérvben és módon, a mennyiben és minőben a rendi gyűlések helyét népképvisélet, illetőleg utasításos megyei követ helyett, csak lelkiismeretének felelős népképviselő ül az alsó házban. Rendeztetni kell más részt a megyéknek a kormányforma változásából és a népképviseletnek elfogadott elvéből származó kívánalmak szerint.

A megyék végrendezésével, illetőleg azoknak minden oldalról való teljes jogi és hatósági épségbe helyezésével oly szorosán egybe függenek a rendezésnek minden kérdései, miszerint azokat, egymástól külön és úgy megfejteni, hogy az egyik változatlanul maradjon, míg a másik átalakul, alig lenne lehetséges, de legkevesebbé lenne czélszerű.

Jelen értekezésnek czélja a megyék jövő sorsáról szólnani s e közben egynémely dolgokra nézve a részletezésig menvén úgy a ministerium, mint az országgyűlésének, különöbben a felső háznak rendezését is érinteni fogom; de csak annyiban, a mennyiben a megye rendezésnél a megye mint tényező a miniszteriumot egyrésztől, másrésztől az országgyűlést befolyásával érinti vagy rendeztetése szerint érinteni fogja.

Nyiltan kimondom, hogy a megyéknek mindazon körét, melyel ezelőtt birt, közigazgatási, igazságszolgáltatási és állampolitikai sőt törvényhozási tekintetben is lehetőleg biztosítani kívánom. Csak a mennyiben rendi országgyűlés helyébe népképviselő, társas kormányzat helyébe felelős ministerium, kiváltságos osztály helyébe minden honpolgár tevékenysége lép életbe, annyiban és ezen értelemben kell a megye rendezésének is változásokat szenvednie. Mindenütt lehető legkevesebbet kívánok áldozni abból, a mi régi jog, s adni újat a mennyit lehet és a közszabadság és jóllét megkiván.

És ha a régi elmúltat újak által teljesen pótolni nem lehet, az csak első tekintetre vet homályt átalakulásunkra, mert a részletezésnél csakhamar meggyőződünk arról, hogy helyzetünkre találó azon régi közmondás: „megkerül a réven mi elveszett a vámon.“

II.

A 48 előtti megye, és statutarius joga.

A 48 előtti megyének — a kormányzések által sokszor nem respectált — jogai fölségesek és olyanok voltak, hogy

azok a schweiczi Contonokon kívül másutt föl nem találhatók, sőt értékre nézve egyik europai departamentalis állam intézményben sem találhatók föl.

A megyének statutarius joga, egy neme a törvényhozásnak s okvetlen fontos ténye a törvény magyarázási jognak. E jog kivált azon időkben, midőn a törvényhozási alkotások nagyon részletezett paragraphirozása nem volt szokásban, nem kis horderóvel bir. Midőn polgári és büntető törvénykönyv nem létezett, az „ususnak“ oly tág tere volt, mely a megye statutarius jogának nem kis fontosságot kölcsönözött.

48-ig a megyéknek e jogát senki kitségbe nem vonta, de már most a felelős kormánnyal szemben e jog szemet szúr, és sokan a lehetlenségek közé sorozzák. Lehetetlen — úgy mondják — hogy felelős legyen a kormány oly rendszabályokért, melyeket mint megalkotott törvényeket nem ismer; lehetetlen, hogy a kormány rendelkezéseiben ne ütközzék egyszer másszor oly szabályokba, melyeknek — úgy lehet — ellentéte uralkodik más megyében. Szóval a statutarius jogot továbbra megtűrni nem lehet, azt helyettesíteni kell a községi rendezéssel, a képviseletnek nyújtandó egyébj előnyökkel és a kormánynak engedendő szabad — de felelősséggel ellenőrzendő — intézkedési joggal.

Véleményem szerint ez aggodalmak alapnélküliek, mert a megye statutarius jogát nem eltörölni, hanem definiálni kell.

A megyék jogkörének szabályozásával, vagy helyesebben Codificatiójával a statutarius jognak határai meg lesznek szabandók s mindazokra, mikre nézve a megye e jogát inntül szabadon gyakorolhatja, önkényt fog azon határ mutatkozni, mely a megye jogát körvonalozván, a kormány felelősségnek és az ebből eredő beavatkozásnak is kijelölendi határait.

Bátran bocsátjuk egy szabadelvü törvényhozás kezeibe a felelős kormány és megyék jogkörének megszábasát, mert

teljesen meglehetünk nyugodva, hogy a kettőnek összeegyeztetése nem lehetetlen és hogy minden képzelhető nehézség el fog tűnni oly törvényhozásnál, melynek szemei előtt egyrészt a megyei önkormányzatnak kincse, másrészt a decentralisatio lebeg. Szigoruan centralisált államban, melynek minden zegezuga a központi kormány kormányzó szálaival van egybeszöve, melyben a belügyér prüsszentésére az egész ország minden hivatal szobájában „prosit“ a jelszó, természetes, hogy sem megye, sem egyéni szabadsággal járó önkormányzat s annál kevésbé lehet szó departamentalis — megyei — statutarius jogról.

A megyei alkotmánynak szükséges átalakítása nem kíván, a magyar államnak ezredéves jelleme nem tür oly szabmányokat, melyek szerint absorbeáltassék minden szabad cselekmény, s megfojtassék közkincsünk: a megyei autonomia.

A statutarius jognak széles gyakorlatában, valahányszor fontosabb határozatokat hozott valamely megye, azokat a többi törvényhatóságokkal, sőt magával a kormánnyal is közölte. Az így hozott határozatok a megyére nézve törvény erejével bírtak. Azon törvényhatóságok, melyekkel az ily határozatok közöltettek, ezeket tanácskozásaik tárgyaivá tették, elfogadták, vagy egyszerűen tudomásul vették, vagy néha épen ellenkező, — mert a megye viszonyaira így kívántatott — más szabályokat alkottak. A kormánynak tudomása levén az így alkotott szabályokról, azokkal ellenkezésbe jönie szükségkép soha sem kellett. Ha innen tul a belügyérnek fognak tudomására juttatni, akkor azoknak nem tudása nem okozand összeütközést.

A statutarius jog gyakorlata főképen belkormányzati tárgyakra vonatkozott, s e téren s ily tárgyak körül — tekintve megyéink különféleségeit, — valóban oly alkotmánykincs, melytől a megyéket megfosztani véték volna.

Mi sok tekintetben különbözik egyik megyénk a másiktól; mi sok tekintetben czélszerű ennél fogva egyikben az,

mi a másokban kivihetlen, sőt czélszerűtlen; mi sok tekintetben elkerülhetlen szükséges egyikben az, mi a másokban káros lehetne! És ilyenkor a megyének józan korlátok közé szorított statutarius joga valóságos áldás, s az önkormányzatnak oly becses postulatuma, melyet semmi paragrafirozott chablon nem pótolhat.

Ha egyebet nem veszünk tekintetbe, csak a vallás, nemzetiség, földrajzi fekvés és vagyon elosztási különféleségeket, már is elég ok mutatkozik az önkormányzat szabadabb intézményeinek tisztelésére.

Ki megyeink eme különféleségét ismeri, igen jól tudja, hogy még egyik megyében egyenlőn tiszta magyar lakosság van, a másokban vegyes; egyikben tisztán egy vallás, másokban többféle, egyikben egyik, másokban másik van többségben; egyik megyének vidéke hegy, völgy, gyáros, iparos lakossággal, a másik róna, s tisztán földmiveléssel, állattenyésztéssel foglalkozó lakossággal bir, s van olyan, melyben mindkettő feltalálható; az egyik megye egy darabban természetes határokkal körözve, a másik szétszakkasztva folyók és csatornák által alig nevezhető kikerekített egésznek; az egyikben számos a középbirtoku osztály, a másik nagy urodalmaknak nagy területeiből áll, míg a harmadik a lex agraria megtestesülését tünteti elénk, hol a jó modu kis birtokosoknak száma legio, végre vannak oly megyék, melyekben mind ezen különbözőségek föltalálhatók.

Első tekintetre belátjuk — s nem kell ahoz nagy gyakorlati tapasztalás, hogy tisztán fölfoghassuk, — az ily különböző elemek, viszonyok és állapotok szerint váltakozó különböző érdekek létezését. Ez érdekek irányozzák a megye belkormányzati rendezését, melynél a statutarius jognak megbecsülhetetlen haszna a helyi érdekek szolgálatában semmi által sem pótolható és az önkormányzatnak oly palladiuma, melyet részemről semmi árért sem kívánnék elcserélni.

Az így értelmezett statutarius jognak megtarthatásában a felelős kormánynyal szemben sem kételkedem.

III.

A vis inertiae a közigazgatás, igazságszolgáltatás és tisztválasztás.

Nem kevesebb tekintetet érdemel a 48 előtti megyének ellenállási joga, mely szerint a törvényes kormánynak törvénytelen, sőt törvénytelennek tartott rendeleteit is tisztelettel félretette, azok ellen felszólalt és a királyhoz felirván, az ily rendeletek végrehajtását felfüggesztvén, megtagadta. A megyének e joga sok esetben kétségbe vonatott s a kormány a megtagadott rendeletek végrehajtását erőhatalommal, királyi biztosok közbenjöttével eszközölte. A megye mindannyiszor feljajdult s így keletkezett a sérelem, melyet a megye méltó panaszának követelő hangján terjesztett a mindeneket orvoslandó országgyűlés elé. Követének utasítást adott, hogy szót emeljen s elégtételt szerezzen. Igaz, hogy ez elégtétel ritkán adatott meg, mert az elégtétel a sérelmek halmazában, a feledékenység örvényében veszett el. Küzdelem volt folyvást megye és kormány között, de nem azért, mert a megyéknek ellentállási joguk volt, hanem azért, mert e jog használatában büntetlenül akadályoztattak a kormány által, mely alkotmányosság dolgában kevés kivétellel örökké ellenséges lábon állott a nemzettel. Mi természetesebb, minthogy valahányszor akarta, erőszakot használt mert azt Ulászló törvényének daczára büntetlenül teheté.

Vajon felelősségi törvénynyel korlátolt kormány épen így fogná-e respectálni a megyének-e jogát? Könnyebbnek hinné-e valamely felelős belügyér felelősségének tudatában az országgyűlésnek évenkinti tartása mellett törvénytelen rendeleteket bocsátani a megyére, és az ezek ellen felszólaló megyéket erőszakkal meglepni?

Divat erre azt felelni, hogy a felelősség, hol eddig létezett Európaszerte: holtbetű s irottmalaszt, és hogy nem igen

akad minister, ki a felelősség törvénye által megfélemlítve, törvénytelen rendeletek adásától s azoknak erőszakolásától inkább tartózkodnék. Nem vitatom e kérdést, ámbár azt hiszem, hogy nem fognám a rövidebbet huzni azon állítással, miszerint a törvénysértéseknek elvi és gyakorlati esélyeire részletezett felelősségi törvény nem igen lenne minden hatás nélkül a törvényeket sértegetni és a törvénytelen rendeleteket erőszakolni kívánó miniszterekre. De feltéve, hogy a felelősségi törvény valóban nem panacea a törvénytelenkedések ellen, akkor se látom által, miért lenne ellentétben a felelősség elve, a megye jól értelmezett ellentállási jogával, és miért lenne a megye hatósága nagyobb veszélyben parlamenti kormánynyal szemben, mint oly hatalommal, mely nem egyéni, nem parlamenti, hanem testületi, — collegialis — így a felelősségnek majdnem lehetlenségét magában foglaló és olyan, mely a törvény sértésekre nézve számtalan elburkolási móddal bírván, magában szerkezetében viseli a nem felelősségnek magvát. Miért lenne a megyei inertia sorsa évenkénti országgyűléssel párhuzamban inkább veszélyeztetve, mint oly intézkedések mellett, melyek szerint minden harmadik évben tartatik országgyűlés.

Máshol kell tehát keresnünk a megyék ellentállási jogának megférhetlensége iránt táplált aggályoknak okát s azt csak is a merev centralisatio létesítése utáni vágyban vélem rejleni. Ennek kellenék áldozatul hoznunk a megyei vis inertiaet, mely áldozatot hozni egyáltalán fogva semmi kedvem sincsen. Hogy az ellentállási jognak bővebb ismeretét körvonalozhassuk, a megyei közigazgatás és igazságszolgáltatásról kell szóllanunk, melynek gyakorlatában leginkább fordultak elő a kormányrészéről intézett beavatkozások s ezekkel szemben az ellentállások esetei.

A megyéknek közigazgatási és igazságszolgáltatási joga és kötelességeiknek egyeteme önálló államrész gyanánt tünteték fel megyéinket.

Tisztviselőiket 3 évről három évre szabadon választák;

soha meg nem engedték, hogy megyei tisztviselő rendeletet mástól, mint a megyétől elfogadhasson. Cancelláriai felfüggesztő, tiltó, relegáló és delegáló parancsok igen sokszor félretétettek s az országgyűlésére sérelemképen lettek bepanaszolva. Később a váltótörvény keletkeztével megengedtetett az alispánoknak és szolgabiráknak a közvetlen érintkezés által rendelt executiva. Azonban királyi és hétszemélyes táblai döntvények szerinti elítélt pörökben nem egyszer replikázott a megye. Elfogatási parancsokat — a *primae nominis* hivatkozva — végre nem hajtott, pedig nem egy mindenható kormányférfiu intézett ily parancsokat a megye egyeteméhez, vagy a megyei tisztviselőkhöz, kik az ily parancsokat kötelességökhöz képest a megye gyűlés elé terjesztették. A megye gyűlés az ily parancsokat többnyire tisztelettel, — s néha a nélkül, — félretéteté, tisztviselőit azoknak foganatosításától egyenesen eltiltá, és a parancsnak kiadása, mint törvénysértés ellen legünnepélyesebben óvást tett, vagy felirt. A rendőrség gyakorlatában, törvényhatósági területén a megye soha beavatkozást nem tűrt, s nem egy ily beavatkozási kísérletet visszautasítván, meghiusított, és ezt joggal tevő.

Valahányszor a megyének ily jogai lábbal tapostattak, valahányszor a Cancellária, vagy a Helytartótanács ezek ellen véteni jónak látta, mindannyiszor a megyék feljajdultak, mindannyiszor a megyei gyűléseken egész orkánja dúlt a kifakadásoknak, az ellentállás nagy lelkesedéssel elhatározott és fentartott. Ha ennek daczára s a fölíratokban bőven kifejtett okadatolás ellenére, a kormány kiadott parancsaihoz mégis ragaszkodott, és a törvénytelen eljárásokra került a sor: ilyenkor királyi biztos fölített főveggel lépett a teremben egybegyűlt rendek elé, és parancsolt; a megyei tisztikar sok esetben visszalépett és a királyi biztos által ki nevezés útján helyettesítettet.

Ily erőszak ellen, ha a felelősség nem panacea, ugy a felelősségnek hiánya még kevésbé az.

Ily erőszak, statuscsinnek nevezetik a mai világ technikus kitételei és műszavai szerint. A megyék ellen elkövetett statuscsinneknek száma legio.

De ki volna oly balga, ki e statuscsinneknek megújulhatását a felelősségi törvény által örökre megszüntetve hinné? ki állítaná azt, hogy a felelős miniszter államcsinnek elkövethetni nem fog. Hogy azonban a felelős miniszternek kevesebb kedve lesz ily csinnek elkövetésére, mint a felelősségnek fogalmát is kizáró kormányiszéki collegialitásba burkolt vezénylő kormányférfiaknak, annyi legalább is valószínű.

Minden kétségen felül áll nézetem szerint, hogy a kormány felelősségnek elve a törvényellenes kormányzást nem csak hogy elő nem segíti, hanem azt a megyékkel szemben igen is megnehezíti; és ebből következtethetni vélem azt is, hogy a megye igazságszolgáltatási és közigazgatási teljes jogköre a kormányfelelősség kivitelének útjában nem fog állani.

Azoknak aggodalma, kik a megyei közigazgatás és igazságszolgáltatásnak régi menetére utalva a változott viszonyokra hivatkoznak, még kevésbé van indokolva.

Ha e tekintetben változásoknak kell történni, ezeknek szüksége sem a parlamenti kormány fölállításából, sem annak felelősségi attributumából nem ered, hanem ered a haladó korról változott viszonyok által előidézett állapotokból, melyek idő jártával azon esetben is a régi formáktól eltérő újításokat igényeltek volna, ha felelős egyéni kormány létre nem hoztván, a régi collegialis kormányzat hagyatott volna meg.

„Változott viszonyok“ alatt korántsem a mostani fogalmak szerint értett 17 évi dulasok és Einrichtungok halmozát értem, nem is azon körülményt, mely oly nagy fontossággal tartatik örökké elénkbe, mely szerint az örökös tartományok is alkotmányos intézményekkel lesznek megáldva. Változott viszonyok alatt értem a 48-ki törvények alakításait, a közös teherviselést a kiváltságok és hűberi ál-

lapotok megszüntetését, az ősiség eltörlését, az ebből eredő és a kor haladtával járó hitel és birtokviszonyok, kereskedelmi és gyors közlekedési eszközök életbelépését, végre és általában a közmívelődésnek terjedettebb igényérzetét: az általánvett polgárosodási haladást.

Ezen és az így megváltozott s változandó viszonyok előtt meghajlunk, azoknak befolyását nemcsak tudomásul, de méltó tekintetbe is vesszük, ezeknek áldozatot hozni készek vagyunk, ezeket alkotmány ügyünkre, főképen pedig szoroson vett belügyeinkre iránytadók s ez utóbbiakra határozó befolyást bírók gyanánt, hazánk független önállásának tudatában mindenkor elismerendjük.

A birtokviszonyok, hitellekkönyvek, tagosítási és rendezési ügyek haladtával a megyéknek kezelési intézményei okvetlen változást kívántak volna. E változások azonban korántsem oly természetűek, melyek a megyétől elvonták volna azt, mi eddig a megyék körébe s jogához tartozott, vagy reá róttak volna olyakat, mik a megye hatóságának, mint ilyennek jogkörét csorbitani fognák.

Az így értelmezett változott viszonyok következtében nem kevés újításnak, változásnak nyílik tere s e változások nem azért elodáztatlanok, nem azért tolakodnak előtérbe, mert a kormány alaki formája megváltozott, mert felelős egyéni kormány lépett a Helytartótanács és kancellária helyébe, hanem azért, mert a változott viszonyok oly újabb rendezéseket kívánnak, miknek folytán, — például — az igazságszolgáltatás kezelésének lényegesen változnia kell.

Gyorsabb közlekedési, élénkebb kereskedelmi, kifejtettebb hitelviszonyaink, gyorsabb törvénykezési, bilincstelelenebb perlekedési rendszabályokat igényelnek.

Ha mindezek következtében a megyei tiszviselők választásánál nagyobb ovatosság, mert több készültség, nagyobb foku ismeretek, sőt több megelőző tanulmányok és ezek felől biztosító szigorlatok válnak elutasíthatlanul szükségessé; ha ugyanezen okoknál fogva a kevés időre szóló választások

helyébe, egynémely hivatalokra nézve tán élethossziglan tartó hivatalos állomások lesznek ezélszerüebbek és szükségesek, vagy legalább addig tartók, míg az illető tisztviselő becsületessége és képessége kétségbe nem vonathatik; mindezekből nem egyéb következik, mint az, hogy a megyéknek mindezeket saját jó voltukért figyelembe venni lesz szükséges, és korántsem az, hogy innentúl a megyék szabad tisztviselő választási joga eme változott viszonyok által lehetlenné váljék.

A megye tisztviselő választási jogát a ministerialis felelősség elvével össze nem férhetőnek állítják egynémelyek. Hogy legyen N. megyében a gyors és biztos igazságszolgáltatásért, vagy közigazgatásért felelős valamely minister, ha nem ő nevezte a bírót, alispánt s. a. t. hogy legyen felelős a rendőrségért is felelős belügyér N. megyének közbiztonságáért, ha nem ő nevezte a közbiztonságra ottan felügyelő alispánt, szolgabírókat komissariust s. a. t. A kik e kérdéseket nem kis fontoskodással tolják előtérbe, meg nem gondolják, hogy mind ezek a központosítás szoros kapcsaival lenyűgözött központi kormányzást igenis lehetlenné tesz, de a felelősségnek eszméjét és kivitelét egyáltalán fogva nem teszik lehetlenné.

A kormány felelőségének elve nem zár ki semmi hatósági működésre vonatkozó fokozott tökélyesedést, nem kíván szorosra fűzött centralisáló szervezetet, hanem elutasíthatlanul kívánja a felelőségnek azon láncolatát, mely szerint minden hivatalnok és így a megyei tisztviselő is hivatalkörére nézve felelőssé tétessék.

Mondanom sem szükséges, hogy a kormány-felelőségnek eszméje egyéni felelőséget feltételez, mely a megbízó irányában fokozatosan oly lépést tartva halad, hogy ott, hol egyik egyénnek felelősége kezdődik, a másikénak szükségkép végződnie kell és viszont, hol az egyiké végződik, kezdődnie kell a másik egyén felelőségének.

És épen a felelősség helyes keresztülvitelének érdekében, midőn inmentul minden egyes hivatal kezelőjét, miden egyes tisztviselőt felelősnek óhajtunk, ezen felelősség egyrésztől miniszter és ország, másrésztől megyei tisztviselő és megyehatóság között lesz meghatározandó. A megye és ministerium egymáshoz viszonya felelősségi tekintetben bizonyos törvényhozási megállapodásokat kíván, melyek a megye hatóságára lehetnek megszorító, de semmi esetre felforgató hatással. Nem vagyok képes belátni, miért kellenék a megyei szabad választás jogát megszüntetni, s miniszteriális kinevezésekkel pótolni; miért kellenék az időről időre történő választásokat egyszer mindenkorra eltörölni s ennek helyébe minden tisztviselői állomást élethosszig tartó időre kiterjeszteni. Miben alterálná másrészt a megye hatóságának lényegét, ha egynémely hivatalokra aképen választana egyéneket, hogy azok előbb bizonyos készülségről, képességről tanúságot tevő szigorlatoknak lennének alávetendők; ha egynémely hivatal élethosszig, vagy míg becsületesség és képesség ellen nincs kifogás, új választás alá nem kerül; ha minden hivatalok úgy rendeztetnek hogy az egyéni felelősség a megyére vonatván vissza, mindezek a megyének lesznek ugyan örökké felelősek, de érintkezéseik a kormánnyal, vagy főbb törvényszékekkel meghatározatván, azon korlátok szigoruan kijelöltetnek, melyeken túl menniök nem szabad.

Találtam olyanokat is, kik azt mondják, hogy az 1848. XVII. t. cz. már magában foglalja a megyei tisztviselők szabad választásának eltörlésére irányzott szándéknak félreismerhetlen magvát, midőn egyenesen rendeli, hogy: „a megyékben a legközelebbi országgyűlésen leendő intézkedésig tisztújítószékek tartatni nem fognak, hanem akár a hivatalnokok soraiban történhető hiány pótlásának, akár a XI. t. cz. eseteiben új hivatalnokok választásának szüksége forogna fenn, a hiányt pótolni s illetőleg az ujonan alakítandó hivatalokat betölteni ideiglenesen és helyet-

tesítésként a főispán a XVI. t. cz. szerint alakítandó középonti választmányial egyetértőleg fogja.

E törvénycikkelyben semmiképen sem vagyok képes a szabad választások eltörlésének magvát s a kormány kinevezéseknek árnyát sem fölfedezni; mert az, hogy a főispánok egyetértőleg a bizottmányial fogják „pótolni“ a tisztviselők között támadott hiányokat, vagy az ujon alakítandó hivatalokat „ideiglenesen és helyettesítés gyanánt“ betölteni, nézetem szerint épen azt jelenti, hogy még a hiányokat is a bizottmányial „egyetértőleg“ pótolja a főispán s ezeket is csak ideiglenesen és helyettesítésként. Sőt az által, hogy e törvény csak ideiglenes pótlásul intézkedik, minden kétségen kívül áll, hogy a törvényhozás szándéka nem volt a választás megszüntetését kezdeményezni. Abból, hogy e törvény még a helyettesítést sem kívánta magára, a kormány kinevezésétől függő főispánra bizni, nem különben abból, hogy az így helyettesítendő tisztviselőket sem kívánta valóságosoknak, hanem csak ideigleneseknek tekintetni, végre abból, hogy ugyanezen törvénycikkelynek előljáró szavában kimondatik; hogy a megyékben a legközelebbi országgyűlésen leendő intézkedésig tisztujtó székek tartatni nem fognak, világosan kitűnik, hogy a szabad választás jogát sem eltörlöni, sem korlátolni szándékában nem volt, sőt a legközelebbi országgyűlésnek intézkedését épen a XVII. t. cz. helyezi kilátásba és annak intézkedésétől föltételezi a tisztujtószékek megtartását.

IV.

A megye befolyása a törvényhozásra.

A régi azaz a 48 előtti megyéknek okvetlen legfontosabb jogai közé tartozott a törvényhozásbani egyenes részvétel.

A 48. törvények a törvényhozásnak népképvisélet

alapjára lett fektetése által kétségtelenül legnagyobb mérvben nyultak a megye jogkörébe. Ezelőtt minden megye, mint törvényhatóság, terület és lakossági számra való tekintet nélkül a törvényhozó ülésbe két-két követet küldött, el látva utasítással, melyet a követ megtartani volt köteles, melyet ha megszegett, visszahivatott s küldetése — mandatum — megszűnt.

Ez kétségen kívül nagy horderejű jog, mely a megyét a törvényhozás egyenes tényezőjévé emelte.

Önámitás lenne azonban e jogot oly magasra helyezni, miszerint az abból eredő és általunk semmi tekintetben sem kicsinylett befolyásnak pótlása lehetetlen volna.

Azok, kik a ministerialis rendszernek nem barátai, kik a népképviselőt s a szabadelvűségnek feketén látó ellenségei, folyton folyvást beszélnek és állítják, hogy az által, miszerint a megye, mint törvényhatóság az országgyűlésére többé utasított követet nem küldhet, és a népképviselőt alapjára fektetett országgyűlésére kerületenkint választott népképviselőnek utasítás nem adathatik, a törvényhozási tárgyak a megye tanácsstereméből kivarázsolgattak. El van ez által, ugy mondják, minden alkotmánykérdés és törvényhozási tárgy a megye gyűlésétől vonva és így elveszve ama megbecsülhetlen nemes küzdőtér, melyen az eszmék surlódása, fejlesztése, a közvélemény előkészítése, az ifjabb nemzedéknek a közügyek körüli okulása, és statusférfiúi kiképzettése oly félreismerhetlen gyakorlati alkalmat talált. El van ez által veszve, ugy mondják, a megyei hatóság magasabb nyombusa és le vannak sülyesztve a magyar megyék, a francia departamentok és az osztrák Kreisok alacsony színvonalára.

Nem tagadom, hogy a megyék eme vesztesége első tekintetre megdöbbentő. De mindezekből korántsem következik, hogy e befolyás a megyék köréből teljesen elpárolgott; hogy ez által ama nemes küzdőtér a megyének körébe vissza nem varázsolható; hogy e veszteség egyszersmind pótolhatatlan is.

Már a 48-ki törvényhozás is, midőn a megyék hatáskörét e tekintetben megkeskenyítette, más tényeiben a kárpótlásnak egy nemét föltételezvé, sőt egynémely tényeiben nem kis kárpótlást nyújt, mely ha a megyéktől eltekintve az országos szempontokat vesszük kiindulásul, valósággal nagy tekintetet érdemel. Ilyen az, hogy a felelősségnek is fogalmát jobbadán kizáró és a sérelmeknek halmazát okozó kormányforma helyett felelős parlamenti kormányt alapított; ilyen az, hogy az alkotmány sánczaiba felvette a haza minden polgárát s ez által megszüntetvén a kiváltságokat, bevonta az alkotmány védelmébe a népek millióit; ilyen az, hogy megalapítá a közös teherviselést, eltörlé az ősiséget; ilyen az, hogy meghatározá az országgyűlésnek évenként tartását.

Mindezek természetesen csak az alkotmány tökéletességének, haladásának vívmányai lévén, nem közvetlenül, hanem közvetve nyújtanak a megyéknek némi vigaszt. Azonban az alkotmány műve még korántsem mondható bevégezettnek, ámbár a 48-iki törvények igen sok nemes magot ültettek át ős törvénykönyvünkbe. Sok fölséges intézmény lett meghonosítva, de ez intézmények még koránt sem tekinthetők bevégezett egésznek. E törvények különböző pontjaiban gyökere van letéve a tökéletesedésnek, minek következtében sok egyengetni, pótolni s kiegészíteni való van a jövő törvényhozásnak feltartva. Nem kételkedik abban senki, hogy a 48-ki elvek a szabadság és egyenlőségnek szirtjeire épített erős alapok, melyeken a tovább építés, a fejlesztés magától fog következni. Tőlünk függ, hogy a fejlesztés a megyéket erősekké szilárdítsa.

Rendeztetni kell kétségen kívül a megyék viszonyának, sőt magának a megye alkotó elemének is meg kell határozatni. De rendeztetni kell kétségen kívül a 48-iki törvények szellemében egyebeknek is.

A megyék rendezésével karöltve a felsőház rendezésének szükségkép kell következnie.

Nem tudom kié az eszme, de bevallom, hogy előttem először Bartal György pendité meg azt, s ez eszme megpendítése a legkedvesebb meglepetésnek világát gyújtá fel előttem. A megyék föltámadását és oly eszméknek láttam megvillanni szikráját, melyek a rendezkedés egész lánczolatát képezik és biztosítják. Biztosítják különösbbe a megyének törvényhozásunkbani részvételét, és az ezen részvétellel járó már-már elstülyesztettnek vélt régi erejét.

Alig van a hazában, ki a felső ház rendezését szükségesnek ne tartaná. A felsőház ily alakban, minőben még most létezik, elemeire nézve sem az többé mi ezelőtt volt, minek azon alapeszméknél fogva, melyek megalkoták, lennie kellett. Elismert dolog, hogy a felsőház rendezése már régóta csak idő kérdése.

Az alsóházban most széles választási alapokon nyugvó népképviselőlet van a rendek helyén; s ez nem csekély változás, mely a felsőháznak ez értelemben való átalakítását hallgatólag, hogy ne mondjam, parancsolólag követeli.

Az alsóházban a megyék — illetőleg a megyei karok és rendek — utasított követői ültek; a felsőházban bizvást ülhetének az oligarchia szülöttei, a magas aristokratia született tagjai és a kormány által kinevezett pairek, az ország zászlósai és főméltóságai.

A kezdeményezés jogát gyakorló alsó táblánál utasítással ellátott megyei küldöttekből állott karok és rendek; a mérséklő veto birtokában született és kinevezett s a nép által épen nem választott, annál kevésbé utasított nagy urak foglaltak helyet a felső táblánál.

Ma az alsóházban a nép utasítás nélküli képviselőiülnek a karok és rendek helyén; mi természetesebb, minthogy a felsőháznak ajtai megnyiljanak az autonom megyei hatóságok utasított küldöttei előtt.

A progressiv haladás visszautasíthatlan kívánalma ez, és a szabadelmű intézmények postulatuma, mely szerintem,

mint már mondtam csak idő kérdése és mely az általános rendezkedés nagyművében okvetlen felveendő.

Igy kívánja ezt a 48-iki törvények szelleme.

És ha a megyének gyűléseiből ismét követet választunk, megnyílik termeiben a törvényhozási tárgyak feletti vita; nyilvánulhat a nép véleménye, képződnek a statusférfiak; és ismét befolyást gyakorol a megye a törvényhozásra.

Kevesebb sulya lesz ugyan az utasításoknak, mint volt eddig, mert a kezdeményezés joga az alsóháznál maradván, a megye a kezdeményezéstől elesik. Ámde nyer e helyett nem kevésbé becseshatású oly jogot, melyet eddig nem gyakorlott, mert a kormány megítélésében és a ministerek vád alá helyezése, vagy fölmentése tárgyában bíró gyanánt van képviselve küldöttei által.

A 48. III. t. cz. 33. pontja szerint a ministereknek vád alá helyezését az alsó tábla rendeli el, de 34 pontja szerint a bíraskodást a felső tábla tagjai közül választandó bíróság által gyakorolja.

A törvénytelen parancsokkal sértett megye tehát azon jogánál fogva, mely minden kétségen kívül innen túlra is köréhez tartozand, mely szerint minden törvényhatóságokkal szabadon levelez, sérelmét közli. Az így közlött sérelem országszerte köztudomásra jó és a testvér törvényhatóságok követeknek e sérelmek orvoslását utasításul adhatja.

Ehez járul még a megyéknek szükségkép megengedendő szabad kérvényezési — petitionalis — joga, melyet az alsóház szükségkép tekintetbe venni tartozand. A sérelmet szenvedett törvényhatóság előadván kérvény alakban panaszát, az alsóház azt kétségtelenül tárgyalandja és azt alaposnak ítélvén, az illető miniszternek vád alá helyezése következhetik. Alig képzelhető, hogy az alsóházban, melyben a megye kerületei által választott képviselők ülnek, a megye kérelme támaszra ne találjon, a miből önkénynt következik, hogy az illető kérvények, vagy indokolva félretételnek,

vagy a vad alá helyezés ténye következik. Ez utóbbi esetben az ügy rendes menete szerint, mihelyt tudniillik a képviselőház a vád alá helyezést elhatározza, azon ügy a felsőházhoz kerül, hol már az illető megye utasított követe által képviselve van, hol már az ügy a sérelmet panaszlott megye körleveleiből kimerítőleg ismertetve lehet.

Ha már most egyrészt a népképviselőlet alapján a megye területén és kebelében választott, ámbár nem utasított, de a megye közvéleményének küldöttei gyanánt tekinthető képviselők által támogatva s védve, másrészt a felsőházban helyt foglaló utasított követei által, képviselt megyéknek a felelős kormánnyal szemben állása vettetik latra, kérdem, vajon sok-e az, mit a megye veszített, kevés-e az, a mit a megye és a közalkotmány nyert?

Egyiket a másik nélkül tekintve, a megye vesztesége szembeszökő; de együtt s egymásmellett véve föl mindazt, mi a megyének az előtti jogaival párhuzamban átalakulás alá kerül, a veszteség nemcsak nem nagy többé, sőt erős hitem szerint a változott viszonyok imperatív természeténél fogva alig érdemel tekintetet.

Egy részről felelős parlamenti kormányt. szemben évenkénti országgyűléssel,

másrészt a feudális viszonyok eltörlését a legtagabb alapra fektetett népképviselőletet, és a megyéknek a felsőházbani részvételét,

egyrészt a megye sértetlen törvényhatósági jogát.

másrészt a szabadelvű intézmények behozatalát, a haladó kor igényeihez mért igazságszolgáltatási, közlekedési, hitel és közigazgatási intézmények meghonosítását látjuk.

Oly változások ezek, melyeknél a mit egy helyen a megye veszíteni látszik, az visszapótolva éled föl más helyen; mert mit a megye általenged az ország egyetemének, azt nem idegen hatalom, hanem nyeri a nép, nyeri a szabadság és egyenlőség, melynek szent elveit a megye mindig védte és inntul is védve hű marad őseitől öröklött hivatá-

sához, mely szerint volt és lesz a megye az alkotmány véd-bástyája.

A fentebbiekben jeleztem, hogy a megye a kormány felelőség elvének keresztülvitele, a rendi alkotmánynak képviseletivel való fölcserélése által egyben vesztett, másban nyert, s egészben véve e veszteségek rendre pótolhatók.

De hogy e pótlások lehetőségéről meggyőződhesünk, mindenek előtt felül kell emelkednünk a megszokott, sőt a fiui tiszteletnek szent érzelmével övedzett hagyományok azon tárgyain, melyeket nemes gerjedelmében a nemzet jó-nak látott közrebocsátani; felül kell emelkednünk a megszokott ős alakok egynémelyikének kultusán, hogy az egyenlőség és az ezzel járó népszabadság igaz mértékével mérhes-sük az elvesztettek és nyerteknek számát, értékét.

Bele kell tehát markolnunk a rendezkedés zilált tár-gyaiba, s mielőtt azt tennénk, hozzá kell szólni e tárgyak-hoz sokaknak. És ha minden oldalról megvitatva, minden tekintetek számba véve, a 48-iki törvényeknek oly irányban és szellemben való kifejtése szerencsésen sikerülend, a minő nemes irányt és magasztos szellemet azon törvények ma-gukban félremagyarázhatlanul rejtenek; úgy az alkotmány tökélyesülése kétségbe nem vonható, és vele őszinte ragasz-kodásunk kedves tárgya — a megye ismét az lesz, a mi volt: az önkormányzatnak biztos eszköze, a közszabadság-nak erős véde és az alkotmánynak bevehetlen sánca.

Hogy ez így lehessen és valóban így is legyen, azt a 48-iki törvények lelkes alkotói minden kétségen kívül akar-ták; azt az egész országnak osztatlan közvéleménye most is akarja és én határozottan hozzáteszem, hogy ez akarat nem ütközik a kivihetlenségeknek oly sokak által földézett aka-dályaiba.

V.

A megye önadóztatási joga.

A megyéknek azon joga, hogy minden szükségleteiknek pótlására adót vetni és azt beszédni szabadságában állott, senki által kétségbe nem vonatott s vélekedésem szerint e jognak föntartása sem a felelőség, sem a népképviselő elveibe nem ütközik.

A megyék rendes költségvetéseiket közgyűléseikben megállapítván, a helytartótanácsnak terjesztették fel, mely azt helyben hagyta, vagy a körülményekhez képest módosíttatni rendelte. Innen túl ezen költségvetések a belügyi minisztérium bírálata alá esnek. Az önadóztatásnak elve alkotmányunkban ősi időktől fogva szakadatlanul fentartatott, s nincs ok, mely ez elvnek az autonóm megyékben való megátolását parancsolná, avagy csak tanácsolná is.

E jogot tehát a megyék körében minden változtatás nélkül határozottan meghagyandónak vélem.

VI.

A megyék 48. és 61-ben, és a rendezés ügye.

Elősoroltuk a 48 előtti megyének több oly jogait, melyeknek veszélyeztetése a miniszteri kormányforma ellenesei által kikerülhetlenné mondatik; melyeknek bizonyos hanyatlását a felelős egyéni kormány meghonosítása, sőt a felelőség és parlamentarismus fogalma csirában foglalja, mely minél jobban fejlődik — úgy mondják ezek, — annál többet fog a megyék ős jogaiból szükségkép absorbeálni; annál szűkebb körre, alacsonyabb állásra és keskenyebb térre, következképpen mindig csekélyebb értékre fognak ama sán-czok silányulni, melyeket az alkotmány védjei gyanánt szeregett emlegetni és nem ok nélkül emlegetett is a magyar ember.

Ha más nem fenyegeti a megyék ős erejét, mint az, hogy a karok és rendek helyett a megye minden polgára bevétetett az alkotmány sánczaiba;

hogy collegialis kormányzat helyett felelős ministeri kormánynyal fognak innentul szemben állani;

hogy a kor igényei szerint alakuló viszonyokhoz javított törvénykezési formák és eszközök szükségesek;

hogy a közlekedés, kereskedelem és hitelviszonyok gyors fejlődése újabb czélszerű intézkedéseket kíván; ha más nem fenyegeti megyéinket, akkor teljes meggyőződéseim szerint nyugton alhat minden „megyei ember“, mert mindczer kétségtelentul szükségessé teszik a megye — rendezést, a viszonyok szerinti alkalmazkodást, általán fogva a haladást, melynek a megye soha nem volt akadályozója, sőt ország, világ tudja, hogy előharcosa volt és én azt hiszem innentul is az fog lenni. Ez erős hitem s meggyőződéseim, melynek indokait igyekezni fogok felfogásomhoz képest bővebben is előadni s ezuttal csak azt jegyzem meg, hogy mindazok, mik a kormány felelősséggel szemben egyrésztől, másrésztől a közpolgárosodás haladása következtében sürgetőleg követeltetnek, kevés bajjal rendezhetők, mert teljesen kivihetők és olyanok, mik nem a megyei autonomia összeszorítását; — hogy ne mondjam, agyonszorítását — hanem kívánják a reformot, az alakítást. Ez alakítások és reformok akkor is szükségesek, sőt elkerülhetlenek gyanánt tünnek fel, ha a régi collegialis, helyesebben, sérelmi kormány formát a törvényhozás el nem törölte volna.

A ministeri kormány és megye folyvást összeférhetleneknek hirdettetnek és az állittatik, hogy vagy a felelőség, vagy a megye szükségkép hajótörést fog szenvedni.

Azok kik ezt folyton vitatják, többek között nem általják a 48 és 61. megyékre hivatkozni s a megyéknek e két időszakban volt életüket állításaik bebizonyítására akarják kizsákmányolni.

Vélekedésem szerint egyéb érveik között ezek a leggyöngébbek s kénytelen vagyok kijelenteni, hogy egyszerű mind legigazságtalanabbak, s hogy ezt bebizonyíthassam, kénytelen vagyok kissé nagyobb feneket keríteni ezen állításom földerítésére.

Az örökké nevezetes 184 $\frac{7}{8}$ évi törvényhozás alakításai nem csak azért nagyszerűek, mert a kiváltságokat eltörölvén, a népet az alkotmány sánczaiba felvették; a kormányzatnak mind alakját, mind pedig módját megváltoztatták; hanem és főképen azért, mert mindezek egyszerre és úgy történtek, hogy nagy részük az alkotmányos életnek szünetelése, sőt az alkotmány teljes felfüggesztése alatt is életet követelve, az absolutismus uralma alatt is mellőzhetlenül behelyezték magukat a kormányzás tényeibe.

Alig hozattak meg, alig léptek életbe e nagy horderejű törvények, a gondviselés úgy akarta, hogy csakhamar elborult a láthatárs a szent ihlettséggel meghozott törvényekre zivataros idők, az alakításra alkalmatlan ellentállási harc, s ennek erőszakos bevégzése után a hazára s vele az ujon alkotott törvényekre is fatumszerűleg nehezedett az absolutismusnak dermedtő hatalma.

Bármit mondjanak ellenségeink, bármit a 48-ki dicső alakítások elvakult ellenzői, nem e törvényeknek — melyeknek minden pontja a becsületességnek, szabadelvűségnek szülöttje, a haladó kor igényeinek parancsa — hanem e törvények meg **nem** tartásának esett áldozatul az alkotmány.

A 48-iki törvényeknek megalkotása és szentesítése után a megyék megtartották törvényrendelete első gyűléseiket, megalakították a törvényrendelete bizottmányokat, s ezek a képviselő választásra rendelt központi választmányokat. Kipótoltattak — a főispánokkal egyetértőleg — az időközben üresedésbe jött hivatalok s a megyék kormányzata fenakadás nélkül ment. Nem volt a felelős kormányval összeüt-

közésre eset, — s mint a mostani képviselőház martius 14-ki ülésében felolvasott válaszfőlrata megyékről szólva fölséges szavakkal ecseteli — a megye és felelős kormány együtt élt, együtt működött öt hónapon által, a „miniszterium és megye között surlódás nem volt, a kormányzat e miatt föl nem akadt, elvi ellentét köztük nem mutatkozott, s a köz-igazgatás gyorsabb, olcsóbb és a népre nézve is kielégítőbb volt stb.“

Az öt hónap eltelte után fegyveres tények következtek, melyeknél a megyék nem kis szerepet játszottak, s a királyi — később kormány — biztosok csak az által váltak szükségessé, hogy a harctér mindinkább közelebbre vonult, a haza szívébe, mignem vérben állott az egész ország.

Rendkívüli körülmények rendkívüli eszközöket igényelnek; s ha az alkotmány szünetelése nálunk, mint hajdan Rómában törvényszerű s Dictator nevezése elfogadott törvényes intézmény leendett, a dictatura szüksége előállott. Mi természetesebb, mint hogy ilyenkor azután az alkotmányos formák sok esetben mellőztetnek. Így történt ez mindenütt, midőn a hazában háboru folyt, mert a szükség törvényt bont. Így történt nálunk is. Nem ecsetelem ezen évnek történelmét, nem a véres jeleneteket, nem a gyászos következtetést, hiszen ezekre a nemzet keblének súlyos fájdalomban s jobb jövőjének kilátásba helyezett reményében fátyolt vetett. Nehéz sebeket szenved a nemzet és ellenei egyaránt. Az engesztelődés ideje érkezett, s nem lehet ezuttal célom a lefolyt küzdelem eseményeit végig fejteni, majd ha a kedélyek teljesen lecsillapodva, majd ha az ejtett nehéz sebek behegedve, s a haza szenvedéseiből kiocsudva, kimenekedve, újra virul: akkor írják meg az illetők az utókor tanuságára a 17 év történelmét.

Az 1847⁸. XVI. és XVII. ugy egyéb őket érintő — törvények a megyéknek csak megváltoztatását jelezték, de korántsem intézhették el rendezését.

Az idézett törvény (XVI, 1. cz.) rendelete nem teljesi-

tethetett, legalább mi nem ismerjük az akkori miniszteriumnak azon munkálatát, melyet az első pont elrendel; de ha ily munkálat létesült volna is, életbe léptetésére idő nem volt.

Közbejött azután a 12 éves alkotmány — szünetelés, mely idő alatt a megyék teljesen megdermedve, és az absolutistikus felforgatás legnagyobb mérvű experimentálásainak voltak tárgyai.

Nem törvényhatóságok többé, hanem részint feldarabolt, részint összetoldva régi neveik szerint nevezett közigazgatási területekké lőnek, melyeken fő vagy alispánok helyett, kinevezett kormányzók, főnökök és hivatalnoksereg uralkodott, Reichsgesetzblatt czimű kormány chablon szerint véve a rendeleteket mindenfelől, csak nem a „megyé től” s a megye közönségétől.

Következett az 1860-dik évnék nevezetes octóber 20-ika. A megyék helyreállítása volt legfelsőbb helyen kimondva. Főispánok nevezettek, bizottmányi közgyűlések tartattak, tisztujítások történtek, s elkezdődött a megyei élet, mely minden oldalon, minden lépten nyomon, részint a nem-törvényes testületi kormánynyal, részint az ettől is független s teljesen idegen bécsi kormánynak szolgálival, szóval idegen hatóságok alatt álló hivatalnokok seregével jött összetükközésbe. Eleinte mindjárt a törvénykezési hivatalok lettek az absolutismus által visszatartva. Azt kívánta azon kormány, mely az alkotmány visszaállítását tűzte, ki czégül, — hogy a megyék és egyéb törvényhatóságok az igazságszolgáltatásba **még** ne avatkozzanak. Megmaradtak a törvénytelenül kivetett egyenes és közvetett adók és ezeknek beszédésével megbizott organumok, a finánczok; azt kívánta a kormány, hogy ezek is maradjanak. A törvénytelen adóknak minden nemei katonai karhatalommal lőnek behajtvá; azt kívánta a kormány, hogy ezen adónemek is maradjanak, sőt megszakadás nélkül haladéktalanul behajtassnak. Azon tér, mely a megyének maradt, oly keskeny volt, hogy azon mozogni

alig lehetett, s csakhamar teljesen meg is akadályoztatott minden mozgás.

A megye 1861-ben csak színleg létezett, vajudott, küzdött, protestált, óvást tett, fölirt a felséghez, s e közben tisztujitást tartott, képviselőket választatott s nem sokára reá az országgyűlés april 2-án egybegyűlt s — mert e vizás helyzetnek híu képét ecsetelé s az egyenes megadás helyett, e visszás állapotok megszüntetését kérte, — elosztatott. A megye gyűlések betiltattak, karhatalommal meggátoltattak, minek következése lón, hogy a törvényhatóságok által választott tisztviselők állásuknak teljes tarthatatlanságát csakhamar belátva, — országgszerte visszaléptek.

Sokkal újabb e szomorú episod, semhogy azt ecsetelnem kellene.

Mint fényes meteor az éj sötétében, úgy tűnt fel 1861-ben egy perczre a megyerendszer, hogy az ország közös panaszát viszhangoztassa, s ismét a „passivitás sötétét köpenyébe burkolva“ vonuljon el a borús láthatárról. De tagadhatatlan az, hogy felelős kormánynyal szemben a 61-ki megyék igen sok kellemetlenségtől lehettek volna megóva, melyeket egyenesen és kizárólag a felelős kormánynak hiánya idézett elő.

Az 1861-diki megyék élete ephemer volt első megindulásuktól fogva, s így az ezen évben tett, vagy tehetett tapasztalások egyátalán fogva nem alkalmasok arra, hogy azokból a megye életrevalóságáról, vagy viszont, annak a nem is létezett felelős kormánynyal szemben való jó, vagy rossz viszonyaikra nézve, a legkisebb következtetést vonni, vagy tanuságot meríteni lehetne.

Utalva vagyok tehát — újabb gyakorlatnak teljes hiányában — az elméletre, s hivatkoznom kell a régi gyakorlatra, mely hivatkozásnál a megyei élet ismert és előfordult esélyei, a felelős kormánynak könnyen képzelhető állapotával összehasonlithatók. Ez összehasonlításnál annál inkább gyakorlatias irányban szólhatunk e tárgyhoz, — ahhoz

t. i. mennyiben lehet a megyéket felelős parlamenti kormányral szemben fennállhatóknak tekinteni, — mert hiszen a kormány felelősségére s annak meddig terjedésére nézve még a rendezés kezünkben van, s úgy intézhetjük kormányunk szerkezetét és az ujonan rendezendő megyékhez való viszonyait, hogy a kormánynak felelőssége, a megye független önállóságát el ne fojtsa. Akképpen szervezhető kormányunknak a megyéhez való viszonya, hogy a hol a megye önállósága kezdődik, ott végződjék a minister felelőssége; s hol a kormányfelelősség eszméje szerint a minister felelőssége mellőzhetlenül kezdődik, ott végződjék a megye folytonos ellenállhatásának joga.

E tárgy annyira fontos és mind a megyének főállása, mind a kormánynak felelőssége, annyira nagy érdekű és értékű ránk nézve, hogy minél többen szóllunk hozzá, annál jobban lesz szolgálva azon szent ügy, mely a haza jövődő boldogságának alapjait foglalja magában.

Meggyőződéseim szerint a kormánynak felelőssége semmiesetre sem akadály arra, hogy a megyék lehető legtágabb értelemben restituáltassanak.

Ha tehát a felelősség eszméje nem ama lapis offensiois, mely a megyék tágasb, értékesebb autonomiájának útjában áll, ugy ezen akadálynak — ha valóban létezik — másutt kell rejlenie.

És valóban másutt rejlik.

A jó és gyors igazságszolgáltatás; az egyenlőségi és egyéni szabadság eszméjét megtestesítő intézmények; a gyors közlekedési eszközöknek feltaláltatása; a polgáriasodásnak egyéb vivmányai azok, melyekkel szemben a megye — ezen szívünkhöz nőtt ősrégi intézmény nehézkes, elavult, középkori és olyszerűnek tűnik elő a modern alkotmány-készítők előtt, mely — állítólag — minden szabadabb, gyorsabb mozgásnak útját állja. Megakasztja — ugy mondják — az állam gyorsan forgó kerekét, a véleménykülönbségekből

eredő izetlenkedés, ezivódás, surlódásoknak nyit tét; és mind ezt a haladott kor józan kívánalmának rovására teszi!

Ezen állításokat még kevésbé vagyok hajlandó aláírni.

Kétségtelen, hogy ha a megyéknek régi intézményeit, jogait és egyéb kiválólag jeles tulajdonságait a régi kormányformával — a testületivel — szemben hagyjuk meg, úgy a haladás, a gyors és pontos kivitelnek útjába jóval több akadály gördülend, mint tán első tekintetre hinni hajlandók volnánk.

De felelős egyéni kormánynyal szemben, mindazon aggályok, melyek a nem felelős kormány mellett indokolva lehetnek, részben eltűnnek, részben a dolog természetében fekvő kezelési változtatások által, az utból elháríthatók. Elhárítandók pedig törvényhozás útján, melynek hivatása a kormány és megyék közötti viszonyt rendezni.

Kétségtelen, hogy van egy és más, mi jó volt, szükséges volt testületi, nem felelős kormánynyal szemben, mi felelős egyéni kormány mellett nagy részben feleslegessé, szükségtelenné válik; s minden aggodalom nélkül megengedhető igen sok, mi ezelőtt a felelősségre alig vonható testületi kormány tulkapásai ellen erős védgát gyanánt szolgált.

Kétségtelen, hogy a közigazgatás és igazságszolgáltatásnak esetei — melyek nem a változott kormányforma, hanem az idők és az idővel járó haladott kornak viszonyai, vivmányai és változásai nyomán mások mennyiség és minőség tekintetében — más formákat és e formák más készült-ségü kezelőket kívánnak.

Kétségtelen, hogy az igazságszolgáltatás kezelőinél, ma már több és terjedtebb képzettség kívántatik. Ezen képzettség elnyerésére több idő, szorgalom, főleg pedig oly egyéni elhatározás szükségeltetik, mely ösztönt nyerjen amaz állásoknak keresésére, melyek ezelőtt nem voltak egyebek, mint nobile officium és a haza szolgálata, s nem kevés esetben teher, és csak igen kevés esetben kenyér.

Hány eset volt — már régi időkben is, midőn — ma

rasztó székek alkalmával — egyes tisztviselőket a haza szent nevében kelle nógatni, kérni arra, hogy a megye bizodalma által reájok ruházott hivatalt elviseljék, vagy, hogy csak egy évig is folytassák ?

Volt eset, hogy a szomszéd megyéből kelle tisztviselőt keríteni, mert a megyében, kik arra képesek voltak, vonakodtak újra elvállalni, s kik képességgel nem birtak volna, a megye bizodalmaiban nem részesülének.

Mennyivel inkább nehezedik reánk e sors most, midőn a változott viszonyok következtében a puszta jó akarat és becstületesség s néhány iskolának bevégezése korántsem elegendő arra, hogy valaki jó megyei bíró, vagy közigazgatási tisztviselő legyen !

A mai kor a számítás kora.

Számít ma már minden apa, ki gyermekét arra neveli, hogy neveltetésének, tanulmányainak gyümölcse után élő férfit nevelhessen gyermekéből.

Számít minden egyes honpolgár, midőn valamely pályára készül, vagy valamely állomásra elhatározza magát.

S valjon bir-e minden megye tisztviselői állás — a nép bizalmának fölséges ajándékától eltekintve — oly ingerrel, hogy ezen állomás elnyerhetését, tanulmányainak tárgyává, iparkodásainak céljává tűzze ki valamely kevesebb vagyonnal bíró hazafi, ki arra van utalva, hogy maga — s majdan családja boldogítására — s előmenetelére szerzett tudományának fegyvereivel küzdjön.

Mindenki tudja azt, hogy — nem azért, mert innentul felelős kormánylyal van szembeállítva a megye, hanem azért, mert a polgáriásodásnak visszautasíthatlan haladottsága ugy kívánja, — most már a megyei tisztviselőségnek nem egy oly állomása lesz, mely készütséget és oly előtanulmányokat igényel, miknek megszerzésére csak biztos és jutalmazó állomások elnyerése ösztönöz.

Mindenki tudja, hogy a megye tisztviselőinek nem kevés állomásai lesznek olyanok, melyeknek három évről há-

rom évre való változása megmérhetlen károkat, hátramaradást és akadályokat gördítene az államgépezet és az ezzel járó egyéni jólét gyors kifejlésének eléje. — Megnevezzük-e az egyes állomásokat, melyeknek rövid időközökben megújuló változása, káros s legkevésbé sem kívánatos, melyeknek nem állandó egyénekkel való betöltése a legelfogultabbak előtt is, chimera gyanánt tűnik fel. — A telekkönyvi és adószedői hivatal — hogy egyebeket ezuttal ne is említsünk — oly készütséget, oly megelőző elméleti és gyakorlati tanulmányokat igényelnek, miszerint az ezen tárgyakkal foglalkozó tisztviselőknak három évről három évre való új választása nemcsak nem kívánatos, sőt a legnagyobb hátrányoknak, zavaroknak, károknak volna okozója. Az egyéni jog, és tulajdon szentségének sértetlen fentartása, oly mérvben nehezítettnek ez által, hogy azon ragaszkodás, melyet a régi intézmények minden részleteihez, — még a nem lényegesekhez is, — magunkra erőszakolnánk, e téren a legdrágább és oly árral lenne megfizetve, melyet valóban nem ér.

És hogy ez úgy van, ki merné azt tagadni? Ki merné azt állítani, miszerint már ez is azon körülménynek eredménye, hogy most nem collegialis és felelősségre alig vonható kormány, hanem felelős ministerium van, vagy talán onnan ered ez? hogy most nem tek. Karok és Rendek ülnek a megye teremében, hanem a nép küldöttei; vagy talán azért van így, mert az országgyűlésen nem a megyék utasított követei, hanem a kerületek választott népképviselői tanácskoznak; vagy talán azért, mert a közös teherviselés életbe léptetve, a nem nemes a nemessel egyenlővé téve, hivatal viselésre képesítve s törvény előtt az egyenlőség proclamálva van? —

Ne ámitsa magát a 47-es tábornak kis zöme ily tréfákkal, ne ámitsa magát ilyenekkel, az aggodalmaknak táplálékát fűben — fában kereső bús hazafi. Nem a 48-diki törvények, nem a fölségesen átalakult alkotmány formája okozá azt, hogy az administratio inmentülra változást kíván. Sem 48,

sem annak egyik üdvös törvénye sem, hanem okozá a kérelhetlen következetességgel haladó kornak és az abban fejlődő viszonyoknak uralma, mely törvényt törvény után változtatni és tökéletesíteni készlet; mely szokást szokás után töröl el, és mással pótol.

Változnak a viszonyok, — változnak, mint mondani szokás — az idők; s nem az a jó hazafi, nem az jó alkotmány, nem az a jó államférfi, ki az idők s viszonyok változtatásával is mereven megáll s küzd a régi elavult formák fönállásáért, mert e formák századokon által jók és czélszerűeknek bizonyultak; mert ügygyel-bajjal küzdve hiven szolgáltak. Hanem jó hazafi, jó államférfi az, ki az idők viszonyaihoz, s a változó körülményekhez ugy képes és ugy akarja és tudja idomítani az alkotmány formáit; hogy belőlök elne röppenjen a szellem; hogy a szabadság és jólét ne sülyesztve, ne kozkázttatva, hanem növelve és biztosítva a változtatásokkal egyenlő lépést tartva haladjon.

És a magyar államférfiak a bölcseségnek e valódi isteni adományával birtak s ennek félrismerhetlen tanubizonyságait adták minden időben. Hármastörvénykönyvünk ezer meg ezer határozmányai előtt meg kell hajolni a történelem tanuságát buvárló hazafinak, mert ez bizonytságot téssen őseink nagy lelkéről, bölcs államférfiui intézkedéseiről és következetes, eszélyteljes haladásáról.

A büszkeségnek legnemesebb érzetével irom e lapra, hogy hazánk hármastörvénykönyvét a világ bár mely kodexével szembe merem állítani. Csalhatatlanabb bizonyítványt felmutatni, egy nemzet sem képes arra nézve, hogy a harcban edzett ősök, a zöld asztalnál is kiállották a tűzpróbát és olyanok voltak, kik e tekintetben Európa egy nemzete által sem valának felülmulva.

Nem tartozik ide, — s e rövid értekezés keretébe nem fér — párhuzamot vonni hazánk alkotmány fejlődése s Európa többi nemzeteinek alkotmány-történelme között. De annyit el kell mondanunk, hogy az európai alkotmány-tör-

ténelem megírója, a magyar hármas törvénykönyvnek tanulmányozásakor bizonytságot fog tenni arról, hogy a magyar nemzet törvényhozása a folytonos haladásnak tükre és bizonytsága.

Az idő és a polgárosodás haladtával haladtott alkotmányunk is; lépést tartva a civilisatio koronkinti kívánataival, s nem egyszer megelőzve Európa más hatalmas nemzeteit.

1825 óta hazánk a szabadelvűség zászlója alatt küzdve feltűnőleg haladtott; és hogy egyebeket mellőzzek, a váltótörvényeknek 1840-ben lett életbeléptetése; az urbéri rendezés; a még 1843-ban bizottmányilag kidolgozott büntető törvénykönyvnek; az oly tökéletes sajtótörvényünknek; a mezei rendőrség elutasíthatlan intézményének stb. nyomába következett a 48-ki törvényhozásnak számos alakítása. Ezek úgy mint amazoknak, s az ezzel rokon dolgoknak csakis a 48 előtti kormányok által történt makacs visszautasítása által megakasztott fejlesztése, a megyei hivataloknak rendezését, hogy ne mondjam átalakítását vonandotta maga után.

Korántsem az 1848. alaki törvények és legkevésbé a felelős parlamenti kormány behozatala okozza azt, hogy most, midőn ismét 17 év lesz a rendezkedés körül — kényszerű mulasztás következtében — pótolandó, oly halmaza a tárgyaknak és rendezést igénylő intézményeknek rohanja meg a magyar törvényhozást, miszerint nem csoda, ha első tekintetre fűben-fában, és nem kevés esetben oly helyeken és dolgokban is keressük a bajt, a hol és a melyekben az valóban legkevésbé gyökerezik. Ilyenkor aztán bűnbak gyanánt a 48-ki törvényeknek is ki kell állani nem egy szitkot, mely részben a jóakaratuaknak tiszteletreméltó aggodalmaiból; részben a felületes fölfogásból, nem kis részben végre a rossz indulatuak makacs konokságából veszi eredetét.

VII.

Észrevételek Tisza Kálmán némely javaslataira.

T. K. ez évben megjelent röpiratában sok tanulságosan megnyugtató foglaltatik a megyék rendezése és azoknak a felelős ministeri kormányral szemben állására nézve. Javaslatai sokban megegyeznek véleményemmel, egynémely tárgyakra azonban nézeteim eltérők lévén, helyén látom, azokat itt elmondani és indokolni.

T. K. a megyéknek a törvényhozásban volt egyenes részvételét, a követküldés és utasításadás jogának elenyészését a népképviselői rendszeren alapuló kerületi választásokban s ezen alap széles kiterjedésében véli feltalálhatónak. A képviselői rendszer és kormányfelelősség által e veszteséget pótolva látván, a megyéknek törvényhozásunkban innentüli egyenes részvételét teljesen mellőzi. Ezt vélekedésem szerint nem kis hiánynak kell tartanom. Erre vonatkozó indokaimat azonban terjedettebben elmondottam, sem hogy ismételnem szabad lenne akár azon okokat, melyeknél fogva lehet, akár azon föltételeket, melyeknél fogva kell hogy megyéinknek a törvényhozásbani részvétele fölélesztessék.

Másik tárgy, melyre nézetemet elmondani kívánom, a felelős ministerium és a megyei önkormányzat egymáshoz viszonyára vonatkozik. T. K. a kormány rendeletek hatására s a megyei önkormányzat ellenállási joghatárainak kijelölésében törvényes és törvénytelen, czélszerű és czélszerűtlen rendeleteket különböztet meg. Midőn e téren a „tisztelettel félretétetik“ jogát fölemlíti, szerinte a megye innentul is félretehethet minden oly kormány rendeletet, mely törvényellenes, vagy az illető megye által annak tartatik, és olyanokat

is, melyek czélszerűtlenek, vagy az illető megye által ilyenek tartatnak.

Hogy a megye a törvénytelen vagy törvénytelennek tartott rendeletek végrehajtását megtagadhassa, azt határozattan kívánom, és ezen jognak az egyéni kormány felelősséggel való kiegyenlítésére nézve, minden lehető jó eszközök kész vagyok elfogadni, csak célra vezessen. Nem így a „czélszerűtlen“ rendeletekkel, mert ezek ellenében a szabad felszólalás és óvástétel jogát elegendőnek tartom.

Kétségtelen, hogy a megye a nem czélszerű, vagy is oly kormányrendeletet, melyek a törvénybe nem ütköznek — de általa azon tárgyakra nézve, melyről szólnak, czélszerűeknek nem találhatunk — hasonlóan azokkal, melyek valódi törvényszegést rendelének, egyaránt tisztelettel félre tehetette és tette eddigelé. Az ily megkülönböztetést részemről megengedem ugyan, de a megyének azon jogát, hogy a törvényelleneseknek nem nevezhető rendeleteket is félre tehesse s félre téven, azoknak végrehajtását megtagadhassa, jövőre meghagyandónak nem vélem. Nem pedig azért, mert ez által a kormányzásnak gyors és egyenlő eszközlése túlságosan sok akadályba ütköznék; továbbá azért nem, mert az egyéni felelősségnek eszméjében, a parlamenti kormányformában, és az évenkénti országgyűlésben, a czélszerűtlen és ügyetlen rendeletek ellen bőven elegendő óvszert vélek feltalálhatni. A parlamenti kormány kedvező közvélemény támogatásával keletkezik s annak kedvezőtlen fordulatával változik. És ki ne tudná, hogy az ily kedvező, vagy kedvezőtlen közvélemény alakulásában, — mely kormányokat sujt és emel, — nemcsak a törvényellenes, hanem a czélszerűtlen rendeletek is szerepelnek és tényező gyanánt közrehatnak.

Nem fogadnám szívesen e jogot azért sem, mert ez által sokkal tágabb tér nyílnék az ujhuzásnak és huzavonának, mintsem első tekintetre tán látszanék, és a megyei önkormányzat szükségkép megkívánja. — Ugyanis, ha a törvénytelen vagy törvénytelennek látszó, azután a czélszerűtlen, vagy czélsze-

rületlenek ítélendő rendeletek mind félretehetőek, úgy nem képzelek rendeletet, melyet jó dialecticával ezen cathegoriába bele terelni ne lehetne. A megye gyűlésének egyes szélsőjeitől függene, bármely törvényes rendeletnek félretétele, mert hiszen a czélszerűség — az utilitás — fogalma oly elastikus valami, hogy egy és ugyanazon rendeletet czélszerűnek és czélszerűtlennek demonstrálni, alig kell egyéb, mint egy kis szónoki készület, sophismák jól egyberakott röppentyűje, s a kedélyek felingerlésére oly alkalmas ellenkezési kedvnek felpuskaporozása. — Az-ily dielectikának, szónoklati készületnek, hogy ne mondjam nagy szavaknak, nálunk a minő készlete épen oly kelete is akad bőségesen. — Vélekedésem szerint teljesen elegendő, ha a czélszerűeknek nem tartandó rendeletekre nézve — a megye véleményét jegyzőkönyvileg kimondhatja. Jegyzőkönyvi kimondását a felsőházba küldendő követének figyelmébe ajánlja, vagy adandó alkalommal mindezeket az illető ministerhez válaszírat, vagy jelentés alakjában elmondja. — És e concessióra azt hiszem T. K. is hajlandó lesz — ha javaslatában nem foglalt azon intézkedés emeltetik törvénné, hogy a megye a felső házban képviselve legyen nem főispánja által, — kinek innentúl ő sem kíván ott helyet adni — hanem a megye utasított követe által.

Nem lehetek egy értelemben továbbá T. K. ama javaslatával, mely szerint „tisztelettel félretételek” esetén a felelősséget a megye gyűlésére kívánja által származtatni, illetőleg a megye gyűlésnek azon tagjaira, kik az indítványt, — mely a kormány rendeletét félretételezni kívánja, — tették és pártolták. Hogy ezek legyenek felelősek, hogy ezek szavazat utján egyéenkint följegyeztessenek, vagy írják alá a jegyzőkönyvet; ezek aztán megakasztván a kormány végrehajtó hatalmát, egy külön — e végre fölállítandó — bíróság ítélete alá kerüljenek, mely bíróság ítéletet mondjon a felett: kinek volt igaza? azon kormány férfiak-e, ki a rendeletet kiadta, vagy azon

férfia k n a k, kik — a megye-gyűlés többségét képezve — azt félreteendőnek ítélték és határozták. Ezen bíróság ítélete szerint fogna ezután ama rendelet végrehajtása, vagy teljes mellőzése következni.

Ezen bíróságot T. K. oly férfiaktól kívánja — a kormány által kinevezve — alakíttatni, kik számos éven által viseltek megyei hivatalt, ismerik a megyei életet, és minden feltehetőség szerint azt annyira és oly jól ismerik, hogy az ő ítéletük e téren és e tárgyak körül teljesen illetékesül elfogadható.

E javaslatnak egy részét sem fogadom el, — és mert e javaslat minden része egymásba függ, együttesen mondom el ellene felhozandó érveimet.

Először a megye és kormány között ajánlott bíróságot nem tartom jónak.

Nem azért, mert a kormány kinevezésétől függő hivatalt bíról tenni kormány és megye között nem kívánom; nem azért, mert általán fogva azt hiszem, hogy megye, vagy kormány bírója nem lehet más, mint a törvényesen választott országgyűlés; nem azért, mert ezen bíróság fölött intra dominium más bíróság nem állván, igen sokszor megtörténhetnék, hogy a felelős kormánynak felelős ügyérei ama bíróság bizodalját megnyerve a képviselőház bizalmával kevesebbet törődnének; nem azért végre, mert igen sokszor megtörténhetnék, hogy ama bíróság ítélete, a nemzet közvéleményével épen nem egyeznék, s ekkor az orvoslásra nézve csak ott volnánk legjobb esetben is — mintha egyenesen az illető törvénytörő ügyért vesszük kérdőre az országgyűlésen.

Mіндеzen itt felhozott okaink már magukban véve nem kis nyomatékka l b i r n a k, de nem mellőzhető azon elvi kérdés sem, hogy ezen javaslat szerint, a kormány által kinevezett kormányférfiak lehetővén bírái nemcsak a megyének, hanem a kormánynak is, ezen bíróság némi tekintetben az országgyűlés jogait gyakorolná, mely jogokat magának a

királynak sem óhajtunk átengedni, annál kevésbé a végrehajtó hatalom eszközei — a kormány vezetői — által szabadon kinevezett tagokból álló biráknak.

Nem kétlem, hogy lehetne birákat találni, kikben a nemzet teljes belenyugvással esetleg megbiznék; nem kétlem, hogy vannak e hazában oly köztisztületben és becsülésben részesülő veteránok, — becsületben, tisztességben megőszült táblabirák, — kiknek szabad ítélete alá szívesen bocsátaná minden honpolgár saját ügyét, vagyonát, talán életét is. De ha meggondoljuk, hogy hazánkban mennyi különféle érdek, mennyi vallás és nemzetiség van; ha meggondoljuk a megyék különféleségét, s különféleségüknek oly sok változmányait, csakhamar meggyőződünk arról, hogy a mi relative czélszerűtlen Aradban, az lehet Csanádban czélszerű, hogy a mi czélszerű Temesben, Pest vagy Hevesben, lehet igen is káros és czélszerűtlen Liptó, Árva vagy Zólyom vármegyében. Ha tehát valamely megbizható s az igazságszeretetnek nymbusával méltán környezett bíróság az itt elősorolt különféleségeknek csak egy módozatát nem ismeri, vagy arról kellő tudomással nem bir: igen könnyen megeshetik, hogy ítélete nem lesz azon megye sajátlagos viszonyaihoz mérten helyes; megtörténhetik, hogy éppen azt fogja teljesen indokolt megnyugvással elvetni, a mi hasznos, vagy czélszerű, s azt fogja reá erőszakoltatni a megyére, a mi — az ottani viszonyok imperativ természeténél fogva — haszontalan vagy éppen káros.

Ily esetekben s ily viszonyok között valamint csak az országgyűlés illetékes, éppen úgy csakis az lehet teljesen értesülve, mert azon az ország minden megyéje, illetőleg a megyéknek minden kerülete képviselve levén, nincs egy árnyalata sem a viszonyoknak, mely teljesen ismertette és ismerve ne lehetne.

De utilitási szempontból sem vagyok képes belátni, mi jóra vezethetne egy a kormány és megyék fölébe belyezett hatóságnak föllállítása.

Az ily bíróságok föllállítását azon szempontból lehetne

védni, hogy ez által a megyék ellenállhatási jogának korlát vettetésén, a kormányzati végrehajtás gyorsítása lenne jobban elérhető, egynémely rendeletnek foganatosítása a megyei inertia ellenére sikerülne; másrészt a felelős minister állása könnyítve lenne, s hogy végre ez által a felelősségi esetek meggyérítettvén, ilyenek ritkábban sujthatnák a kormányvezetőit.

Elismerem hogy a kormányzati könnyebbség — és gyorsaság, továbbá a felelősségi esetek gyéritése, és az ezáltal eszközözendő nyugodtabb kormányozás oly cél, melynek érére — felelősségi törvény mellett — egynémely áldozatoktól sem szabad visszariadnunk. Azonban e cél nem hiszem az ily bíróságok föllállítása által elérhetőnek, — de talán megközelíthetőnek sem.

Allitsunk föl példákat. Például valamely országlár valamely megyére sürgető parancsot meneszt, melyben valamely ujonczállítási ügyben kíván intézkedést; a megye gyűlése ez intézkedést kívánó parancsnak teljesítését megtagadja s a rendeletet czélszerőtlennek, károsnak nyilvánítván, tisztelettel, vagy a nélkül félreteszi. Erre a miniszter T. K. bíróságához fordul, s ez, hogy ítéletét kimondhassa, mindenek előtt természetesen kihallgatja a vádlott megyét. A megye nem egyes egyén, hanem egyesegyének gyűlése; ezen egyéneket kell tehát kihallgatnia, a végzést föl kell kérnie; s a végzésből egyrészt, másrészt a rendeletből lesz kiderítendő, kinek van igaza: miniszternek vagy megyének.

A bíróság ítéletére nézve a minister, vagy ministerialis megbizott egyrésztől, másrésztől a megyebeliek, vagy ezeknek megbizottja fog az ügyben a rendelet mellett és ellen, a megye végzése mellett és ellen sikra szállani. Kérdés azonban, hogy azon bíróság azonnal rögtön ítél és intézkedhetik-e? nincsen-e épen más három, négy esettel elfoglalva? Kérdés, nem kell-e előzményi irományokat, adatokat és egyéb végzéseket, vagy rendeleteket is fölkivánnia? hogy ítéletét biztos alapokra fektethesse. Sok esetben mindez nem

lesz szükséges, elég lesz tán a rendelet és a megyei végzés egyszerű közlése. De valjon nem lehet-e több oly esetet képzelni, melyben az egyszerűen előadott rendelet nem látszik czélszerűtlennek vagy épen törvénybe ütközőnek, hanem igenis annak fog ismertetni, ha bizonyos körülmények földerítve, bizonyos indokok és helyi viszonyok szem elé állítva lesznek. Valjon nem képzelhető-e számos eset, melyben a megye végzése oly módon indokoltatik, hogy az első tekintetre czélszerűtlennek nem látszó rendelet, a szó valódi értelmében törvénysértést fog előtüntetni.

Még hagyján a törvénytelennek tartott eseteket, de a bár törvénybe nem ütköző, hanem mégis czélszerűtlen és károsokul ismerendő esetekben, — hol tisztán és kizárólag utilitási kérdés, sőt lehet, hogy tisztán, politikai nézetek különfélesége szerint megítélhető esetek szerint, változik mindentárgy vagy rendelet czélszerűségének fogalma, oly esetekben ezen bíróság ítélete felettébb megnehezítve lévén, a gyorsaságot e tekintetben nem hogy előidézi, sőt azt lehetetlenné tenné.

Továbbá ezen bíróság fölállításával járó azon intézkedést, melyszerint a megye gyűlése a kormányrendeleteket ugyan félretehessen, de a félretételt elfogadó többség személyes felelősséget vállalna, azért nem pártolhatom, mert a testületi felelősségnek valamint a kormányzásban való kivihetetlenségét, hogy ne mondjam lehetetlenségét látom, ugy azt a megyék gyűlésein is igen kétes eredményű új intézkedésnek tartom. A megye gyűléseken teljes szólásszabadságot és fesztelen tanácskozhatást ohajtok. És valjon a szólásszabadságnak s a fesztelen tanácskozásnak nem nagy morális korlátokat vetne-e azon intézmény, mely szerint minden indítvány kellemetlenséget okozhat azoknak, kik azt tevék és pártolák.

A megyegyűléseken azon szokást behozni, hogy minden indítványozó vállaljon felelősséget indítványáért; hogy minden oly végzésnél, mely kormányrendelet ellenében ke-

letkezik, névszerinti nyílt szavazás történjék, vagy az azon végzésre szavazók neveiket bejegyezni tartozzanak, oly vizsgálásokra, oly jelenetekre adna alkalmat, melyeket elkerülni inkább, mint meghonosítani szeretnék.

Csak egy eset történjék, melyen valamely kormányrendelet félretétele szavazás útján elhatározatván, mikor jegyzőkönyv aláírásra kerül a sor, a többség felelőségének és ezzel járó kényelmetlen helyzetének érzetében elpárolog s néhány aláíron kívül a többi a teremből szépen elvonul, s másnap úgy talál emlékezni, hogy hiszen ő nem így, hanem amúgy szavazott, vagy hogy ő bizony nem írja alá e végzést, mert jobban meggondolta e dolgot, máris igen sokat ártana a megye tekintélyének. Lehet-e azt állítani, hogy ily eset képzelhetetlen?

Ily esetben a visszavonásoknak eddig ismeretlen számosságai kerülnének napfényre. Nemesak jobban meggondolná az, ki valamely kormányrendelet ellen indítványt, vagy a tett indítvány mellett szavazatot adni kívánna, hanem egyszersmind sok eset lenne, midőn a tulságos meggondolás a tulságos óvakodás oly rendeletek ellenében is némává tenné a megyei közönséget, mely ellen föl nem szólalni különben kötelesség mulasztásnak neveztetik, s mely ellen ezuttal és ily körülmények között utilitási szempontok, önző egyéni kényelmi tekintetek kerülnének fölszínre, szemben a közérdekekkel.

Az ellenzék helyzete szép, de a nép éljencit, talán a köztisztetletet is leszámítva, kevés haszonnal, kevés előnnyel, de igenis sok kényelmetlenséggel jár. A mai számító korban, midőn az önzés oly ijjesztő nagy szerepet kezd játszani, az ellentállás nehézségeit nem szaporítani, hanem az egyéni szabadság tekintetéből is gyéríteni kell. A mai korban a kényelem szeretete, a közszellem valódi fogyatkozása e tekintetben nem kevés ovatosságot ajánlanak, kiváltképpen ha tekintetbe vesszük azt, hogy a kormánynyal tartani, a kormányt pártolni, a kormánypárthoz tartozni s a kormánynak

egy-egy szavazás alkalmával is magát egyben — másban mint gutgesint békés honpolgárt bemutatni néha jövedelmes, de ha nem jövedelmes, igen-igen kevés esetben veszedelmes dolog, s így kényelmi tekintetben is ez a könnyebb szerep.

Valjon feladatunk-e az ellenzék helyzetét nehezíteni? azt hiszem, hogy nem. —

De ha a gyakorlati térre átvisszük az elméletnek eme javaslatát, csakhamar meggyőződünk, hogy önkénytelenül is a szabadelvűség rovására szolgáló intézményt törvényesíteniék akkor, ha a nyilvános személy szerinti szavazatnak eseteit szaporítjuk.

Minden szabadelmű tanácskozási szabályzat szerint az egyéni kérdéseknél vagy titkos szavazás, vagy oly neme a szavazásnak van divatban, melyben a szavazó egyén szavazatát csak szám szerint lehet megtudni s nem egyszersmind név szerint is. — Pedig ki tagadná, hogy ily esetekben, ha felelős minister rendeletéről van szó, és egyéni fölhívás útján történik a szavazás, nem egyénről lenne szó, — nem egyén egyén ellenében lenne némileg kérdés alá hozva. A minister egyénisége egyrészt, másrészt a szavazónak egyénisége. — Elismert dolog, hogy a titkos szavazás, szabadelvűbb intézmény a nyilvános szavazás módjánál. A titkos szavazásnál az egyén eltűnik s csak szabadabb és minden külnyomástól ment vélemény y esik a latba. —

Nincsen-e számos szabadelvű mivelte ember, ki ha elvontan, szabadon vetheti a golyót a szavazási urnába, egyedül lelke jobb meggyőződését fogja követni oly esetben is, melyben, ha egyénileg fölhivatik nyilatkozás végett, vonakodik, vagy oly tekinteteknek kénytelen hódolni, melyek jobb meggyőződésének ellenére magán helyzetéből elutasíthatlanul erednek. — Minél fontosabb valamely tárgy, mely felett szavazatát adni kell az egyénnek, annál inkább azon kell lennünk, hogy azon egyén véleményének nyilvánulásában legkevésbé se legyen gátolva, hogy úgy mondjam, genirozva

De ha eddig felhozott érveimet mind keveseknek és szemben az indítvány utilitásával fel nem érőknek itélnék is, mindezeket tekintet nélkül hagyni nem lehet. Nem lehet annál inkább, mert még egy körülmény van, mely sokkal fontosabb, semhogy annak előadását ezuttal mellőznünk szabad lenne, s melynek számba vételét sajnos nagyon is fontosnak kell tartanom és e körülmény: a közérdekelttség súlyedése, a közszellem hanyatlása.

A közügyek iránti érdekeltség és közszellem napjainkban nemcsak nálunk Magyarországon, de Európaszerte hanyatlásban van. Közügyekkel nobile officiumból — magyarán kimondva, ingyen — ma már kevés ember szeret foglalkozni. Gyűlésekre, tanácskozásokra járni, kevesebb kedv és inger mutatkozik az emberekből, mint ezelőtt volt. —

De hagyján még most, vagy a rendezkedés első — hogy ne mondjam mézes — heteiben, midőn az ujdonság ingere sokakat be fog csalni a tanácstermekbe; de később, midőn majd unalmasabb és kevésbé országos és csattanós dolgok fordulnak elő; midőn közigazgatási és belügyekre vonatkozó, számadási, vagy efféle dolgok napokat vesznek igénybe, és e napokon által, naphosszant 6—8 órai üléseket, az érdekeltség nem fokozódni, hanem hanyatlani fog, melyet azon nem épen kellemes körülmény, hogy véleménye miatt még törvényt állani is kényszerülhet az ember — alig ha fog éleszteni.

Ezen körülményről, mely ragály gyanánt terjed — megfélelkezünk nem szabad, valamint azt sem szabad felednünk, hogy épen nem kívánatos, hogy az idővesztésnek áldozatán túl, még egyéb áldozattal is terheltessék az egyén. Pedig igen tisztán áll, hogy azon esetben, ha a megye végzéseiért, az azt megszavazók, felelősekké válnak, még kevesebb ingerrel fog birni az ott megjelenés, a megjelenők veszedelmesen ovatosokká lesznek és jobban meggondolja majd az egyes indítványozó is indítványát, jobban meggondolja

a lelkes pártoló, midőn szavazatát a latba veti és ezen jobban meggondoláshoz igen közel fog állani a csendes visszavonulás. Mindez a törvényesség iránt viseltető, nemes féltékenységéből eredő, — soha clegendőképen nem becsülhető — hévnek nem növelője, hanem igenis erős lehangolója lesz. Megvallom gyöngeségemet, inkább kívánok tiz esetben tüzes tulhajtás miatt — megakasztott kormányzattal — lassabban érni a civilisatio áldásaihoz, mint száz közül egy esetnek lenni tanúja, hol a nemes vármegye felelősségének és az ezen felelősséggel járó kényelmetlenségének érzetében az igaz ügy mellől eliramlik, legyen bár az ügy csekély horderejű, vagy oly mindennapias, melyre teljes megnyugvással elmondhassa az illető, hogy: „hiszen nem nagy dolog ez ugy is; biz ezért nem lenne érdemes törvényt állani, vigye manó, ez az egy eset se föl, se le!“

Pedig meg vagyok győződve arról, hogy a gyűlésekről elmaradottak, — midőn a buzgóbbak által, kik okvetlen lesznek mindig — kérdőre vonatnak, ezen feleleteknek halmozásával fognak előállani és az igy behozandó megyei gyűlés felelősségének kevés gyakorlati haszonnal, de néha igenis kárral járható érzete fog szülő anyja lenni az ilyen feleleteknek. —

A tömeges részvételt, az érdekeltséget, a közszellemnek magas fokát tartom az alkotmány erős védének, támaszának s azt hiszem, hogy nem az a legjobb alkotmány, mely szerint a dolgok menetele gépiesen egyöntetű, gyors, de unalmas is; hanem az, melyben minél több honpolgárnak részvétele, érdekeltsége van biztosítva és lehetővé, kényelmessé téve.

Véremet tagadnám meg, ha ki nem mondanám, hogy azok közé tartozom, kik elvből mondják, hogy: malo turbulentam rempublicam, quam tutum servitium.

Végre a megyék nyimbusának inkább emeléséről, mint annak alásülyesztéséről kell gondoskodnunk. És valjon, ha nemcsak a királyi hatalom az azt képviselő kormány által,

hanem egy külön bíróság — legyen az bármi magas állásu is — felsőbbbségi hatóságot gyakorol a megyén, ez emelni, avagy sülyeszteni fogja-e a megye fényét, dicskörét?

Nem hivalkodásból mondom ezt, nem előítéletből, — hanem a megye iránti azon pietásból, mely szerint a megyét erősnek, hatalmasnak kívánom látni, hogy az alkotmány védbástyája lehessen. Az alkotmányos és czélszerűségi okokon kívül még ezt is tekintete veendőnek tartom, és azt hiszem, hogy a megyerendezésnél úgy kellend eljárunk, hogy mind az, mi a megye erejét, tekintélyét, érdekét csonkithatná; mi a tagokat tőle elidegenithetné s azoknak részvételét megnehezitené, a megyerendezésnél eltávolításék; s mind az a megye körébe vonassék, mi által a megye régi fénye, ereje hatalma emelhető, az iránta való érdekeltség felkölthető, táplálható. Mind az, mi körében megtartható, megtartassék, minden, mi körébe vonható, bele vonassék; és csak is az és annyi vétessék el köréből, a mi és a mennyi a gyors és szabatos kormányzást lehetlennitené. Mind az pedig, mi az átalakult s átalakítandó formák szerint a megyétől netalán szükségkép elesik, ne a kormányra, hanem a népre essék vissza.

Mind ez csak úgy érhető el — így szól Tisza Kálmán röpiratának 65-ik lapján — ha nincs központosítás, hanem a központi államkormány vezetése, ellenörködése mellett a közigazgatást saját körükben, a törvényhatóságok intézik, ezekben ismét annyi önállóság, önkormányzat engedtetvén az egyes részeknek, a megyékben a községeknek, a mennyit azok megbirnak, a mennyi csak az egész érdekeinek veszélyeztetése nélkül lehetséges.

És, hogy a megyék és egyéb törvényhatóságok ügye úgy és akképen rendezhető, hogy a megye is hatalmas a kormány is erős, gyors és felelős legyen, rendithetlen meggyőződés.

Nem kell e végre jogszaporítás, köteleltségnehezítés, kormányi összpontosítás; nem kell új jog, vagy jogvesztés, új és terhes köteleltség föl vállalása, vagy azoknak másokra ruházására. A létező jogok és kötelelségek helyes felosztása; a kezelésnek helyes rendezése szükségesek. Ha első megindulásakor mindezeket tökéletesen eltalálni nem is lesz tán lehetséges; meghozza, megérleli mindazt az idő, a jóakarát, a lelkes és lelkiismeretes közreműködés, meghozza az élet és gyakorlat.

És ha van, mit a megyében a népképviselőt alapján szükségkép nem elvonni, hanem mint elenyészettét pótolni kell, szolgáljon vigaszul az, hogy mi elenyészett egyik tényezőben, föléled a másodikban, s ha nem a megye körében, föléled a nemzet kebelén; a népnek osztott szent jogokban.

Igy az utasított megyei követnek helyét a megye területén alkotott kerületekben, széles alapra fektetett szabad választás útján választott népképviselő, egyszersmind a felsőházba küldött utasított követ pótolja. Az eddig is felelőség nélkül rendszeresen erőszakolt megyét most törvény értelmében lehetend ugyan valamely ministeri rendelet végrehajtására kötelezni s kényszeríteni, de a rendelet kibocsájtóját, azon felelős ministert, kit a képviselőház vád alá helyez, s a felsőház — melyben a megyének utasított követe helyt foglal — elítéli. Minek ismételjük mindezeket. Az egybehasonlítás oly könnyű, oly szembeszökő minden egyes tételeiben, miszerint a megye fényét, hatalmát, tekintélyét félteni legkisebb okot sem látok, s bizva a nemzetnek szívós kitartással párosult leleményességében, józanságában és alkotmányához való hű ragaszkodásában, ős intézményei iránt viseltető kiirthatlan ösztönszerű szeretetében, a bekövetkezendő változásokban föléledő előnyt bőségesen, hátrányt általán fogva nem látok.

VIII.

A megyék jövője.

Hogy mi volt a megyéknek hatásköre a 48-iki törvények előtt s miben és mennyiben kell annak változnia, azt előző cikkelyeimben előszámláltam, felmutatván a régi megye azon attributumait, melyek lényegesek és olyanok, miknek következtében méltán nagy fontosságot tulajdonít a megyerendezés kérdésének minden magyar ember.

Következő soraimban kívánom előadni, miképen vélem én az új viszonyokkal szemben alakítandónak, rendezendőnek jövőre a megyét. És ha e véleményem elmondásában netalán mások eszméjét is ide irom, arra kérem a szives olvasót, ne vegye plagiumnak s legyen meggyőződve arról, hogy az igazságot keresem, az arra vezető utat vélem követni s mindenk felett ezen nagy fontosságú tárgy iránti eszmecserét kívánom jobban előidézni.

Előadásomra nézve különösebben annak a rendezésre vonatkozó ezen részére nézve azon rendet kívánom követni, mely szerint az alakulás elmélete vélekedésem szerint gyakorlatba áthelyezendő.

Első kérdés természetesen az, hogy mily elemekből fog inmentul a megye állani.

E kérdés megfejtésére szükséges vezérelvet a 48-ki törvényhozás — kevés szóval ugyan, de félremagyarázhatlan értelemmel — elénkbe szabja.

A megyék sorsáról a 48-iki törvényekben két cikkely szól: a XVI. és XVII. s ezek közül az első s annak első pontja az, mely a vezérelvet magában foglalja, midőn így szól: „A ministerium a megyei szerkezetnek népképviselőlet alapján rendezéséről a legközelebbi országgyűlésnek törvényjavaslatot fog előterjeszteni.“

Egy pont, és ebben is csak egy szó az, mely az elvet

kijelöli, midőn — utasítást adván a ministeriumnak, határozottan kimondja — hogy a megyei szerkezet a népképvisélet alapján lesz rendezendő.

Az idézett törvénycikkelyek többi pontjai mind csak és csupán arról szólnak, mi történjék most tüstént; miképen rendeztessenek és járjanak el addig a megyék, míg a fent idézett pont rendelete szerint és annak értelmében a ministerium által előterjesztendő törvényjavaslat országgyűlésileg tárgyalva, illetőleg a népképvisélet alapjára fektetett megyerendezési törvényjavaslatok törvény erejére emelve és ezeknek utmutatása szerint a megyék végleg rendezendők lesznek.

Nehogy félreértessem, meg kell itt egyszer mindenkorra jegyeznem, hogy az alkotmányos jogfolytonosságnak elodázhatlan szent elve szerint a megyének most, — vagy bármikor a kedvező szerencse alkotmányunk élvezetébe juttat — azonnal életbe kell lépnie, s az iránt, hogy ez miként történjék, kérdés sem lehet.

Ott a törvény olvassátok.

Minden sor, minden betű utasít, s ott van a 48 és 61-ki gyakorlat

A megyék új rendezéséről szólván, tehát mindenkor a törvényhozás útján alkotandó megyei rendezési törvényekről szólunk, mert míg a megyék új rendezése országgyűlésileg nem tárgyalatik, míg a törvényhozás a megyéket rendezendő törvényeket nem alkot, él elolthatlan étellel a 48-ki törvényes intézkedéseknek minden pontja.

Mindezeket nem azért hoztam itt elő, mintha azt hinnen szabad volna, hogy van, ki a dologra nézve — jogszertileg — másként vélekedhetnék, hanem azért, mert a tervezendő rendezés gyakorlati életbe lépésére nézve azon föltevésből indulok ki, hogy a ministerialis kormány s ezzel kapcsolatban a megyék visszahelyezve vannak, s hogy visszahelyezésük nem képzelhető máskint, mint a

48-ki törvények által téveszthetlen pontossággal kifejeelt s a 48-ki gyakorlat által helyesen felfogott módon.

Az így visszahelyezett megye, hogy ne jöjön oly valóban anormalis helyzetbe, oly valóban megdöbbentő állapotba, minőben a — törvényeink értelmében életbe lépett 1861-ki megyék mindinkább zsibbasztva kényszerűleg megfulladtak, semmi sem szükséges egyéb, mint a felelős ministerium kinevezése és ennek kormányra lépése; az absolutismus experimentatiói által fölhalmozott törmérdek törvénytelen tényeknek kár nélküli megszüntetésére a felelős kormánynak adandó rendkívüli felhatalmazás, mely nálunk ugyan új dolog, de azért vélekedésem szerint korántsem törvényellenes, mert törvényesen egybegyült s kiegészített országgyűlés cselekménye minden lehet, csak törvényellenes nem.

Ezen felhatalmazás, melyet modern politikusaink az angol indemnity bill szóval fejeznek ki, különösebben a megyékre szükséges, illetőleg arra nézve elkerülhetlen, hogy a megyéknek azon első és szerintem az autonomiájának legmegbecsülhetlenebb tulajdonsága, mely szerint területén magánál egyéb hatóságot nem tűr, megóvassék, és az átmeneti korszak alatt a ministerium az absolutismusnak áthidalását akként eszközölhesse, hogy az átmenet a köz és magán érdekeket ne sértse, ne rombolja, hanem ellenkezőleg azokat óvja, védje, kimélje és az átalakulással szükségkép járó convulsióknál megmentse.

Az országgyűlése — akkor midőn a fölhatalmazási törvényt, vagy ha ugytetszik az előre adandó indemnity billt megszavazza — törvény erejével fog a helyreállított megyéknek utasítást adhatni, arra kötelezőt, hogy midőn az átalakulás ezerféle akadályokkal találkozó — nehéz munkája foganatba vétetik, a felelős minister rendeletének hódoljon.

És mert e hódolat csakis az átmenetelre fog szorítkozni, csakis azon tárgyakra fog kiterjedni, melyek a köz- és magánjogviszonyokra, a — személy és vagyon bátorságra — elkerülhetlenek; a megye e rendeleteket annál szivesebben

fogja nemcsak elfogadni, hanem a hazafiui közreműködés minden eszközeivel támogatni, mert hiszen midőn az országgyűlésének felelős minister ily rendeleteit teljesíti, egyszersmind saját függetlenségét, önállóságát, régi fényét, erejét és hatalmát helyreállítani segíti; és azt úgy és akképen teszi, hogy a megye és megyebeliek köz és magán ügyei minél kevesebb kárt, hátramaradást, vagy sérelmet szenvedjenek.

Nem képzelek megyét, mely ez átmeneti korszakban bárminő felelős ministeri rendeletnek ellentállani kívánna, kivált ha az illető minister az ország gyűlésének — az átmeneti korszakra szóló s az átmenetel eszközlését megkönnyítendő — felhatalmazványára fog hivatkozni.

Ezeket előre bocsátva alig szükséges megjegyeznem, hogy a megyék mindaddig, míg az új rendezésről szóló törvények szentesítve nem lesznek, minden egyebekben a 48. törvények XVI és XVII czikkelyeiben foglalt változásokon túl a statusquo ante szerint járnak el.

IX.

A népképviselőt alapján rendezendő megyék elemei.

A népképviselőt magyarázata nem lehetvén feladatom, annak a megyékre vonatkozó értelmét abban keresem s egész egyszerűen abban vélem feltalálhatónak, ha kimondjuk azt, hogy a megyét jövőben képezze azon elem, mely a megye minden sorsa iránt, szükségkép és közvetlen érdekelve van; ha kimondjuk azt, hogy azon elem a megye rendelkező gyűléseiben lehető leghivebben képviselve legyen.

Nehogy félreértessem, kijelentem, hogy e szavaimnak értelme nem az, miszerint az úgy nevezett érdekképviselőt kívánám kizárólag alapul venni; hanem igenis az, hogy a népképviselőt alapjára fektetett megyében — értve azon tanácskozó testületben, mely eddig is, ezután is a „m e g y e

közönségé“ nevében cselekszik — minden megyei érdek kimerítőleg képviselve legyen.

Mindenek előtt tehát a visszahelyezett megyék megtartván gyűléseiket és behelyezvén tisztviselőiket, a megyekormányzást átveszik. A folytatva tartott közgyűlés, a bizottmányi névlajstrom meghitelesítését eszközölvén, a hiányzó tagokat fölkiáltás útján megválasztja és meggyőződést szerez magának az iránt, vajjon a megyének minden helysége képviselve van-e a bizottmányban s ha nem volna, utasíttatni rendeli az illető községet bizottmányi tagságra fölhatalmazandó képviselő választására.

Az így reconstituált megye bizottmánya a felelős ministerium rendeleteinek — az átmeneti korszak alatt minden ellenkezés nélkül hódolni köteleztessék az országgyűlésé által, folytatván a megye kormányzásának minden ügyeit. Meghozatván a megyerendezést magukban foglaló törvények, azonnal közgyűlés tartandó, melyen az új törvény kihirdettetvén, a megye minden járásának érdekei szerint alakítandó és a megye területéhez képest 12—24 tagból álló s az első alispán elnökle alá helyezendő „megyerendezési bizottmány“ lesz választandó. Ezen gyűlésben egyszersmind az új törvények értelmében alakítandó megyének megalakítását eszközlendő közgyűlés határnapja kitűzendő és megyeszerte a legnagyobb nyilvánossággal kihirdetendő. Megjegyzem, hogy e gyűlés kitűzésénél a rendezési bizottmány munkálatának pontos bevégezhetésére elegendő idő hagyandó; valamint azt sem hagyhatom érintetlenül, hogy ha a közben a megye kormányzásának szüksége úgy hozná magával előre kihirdetendő közgyűlés, annyiszor a mennyiszor tartathatik.

Előre bocsátva azt, hogy az új törvényekben a megyei, tagokra nézve bizonyos cathegoriák lesznek megállapítandók, valamint azt is, miszerint a megyei tagok öszvege bizonyos arányban a meghatározott cathegoriákba tartozó egyénekből

lesznek választandók, a rendezési bizottmány teendői körülbelül következő dolgokra terjednének ki:

1-ör A törvény által kijelölt cathegoriákra nézve összeírást eszközölni, melyben minden oda tartozó egyén illető cathegoriájába jegyezve, összeírassék. Ezen összeírás eszközésére a megyei tisztviselők közbenjárása, telekkönyvek, adóívek s minden a küldöttség által e végre kívánandó segéd eszközök tartózkodás nélkül a megye rendezési bizottmánynak rendelkezése alá bocsátandók.

2-or Az így elkészített összeírások szerint az összeírottak neveit magában foglaló névlajstromok készíttetnek, melyek kinyomatván minden községben feles számmal és minden egyes bizottmányi tagnak külön is megküldetnek.

3-or Az összeírás ellen benyújtandó minden felszólalást a kiküldött bizottmány tárgyalni köteles, s végzéseit indokolva jegyzőkönyvébe fölvenni tartozik.

Az alakulási közgyűlés ideje elérkezvén, ezen közgyűlésben a megye rendezési bizottmány előadja munkálatának eredményét, mire nézve ugy az összeírásról, mint az az ellen történt felszólalásokról szóló jegyzőkönyvek felolvasatnak.

E közgyűlésen, minden egyén szóval előadhatja az összeírás elleni észrevételeit és panaszait, melyeket a közgyűlés azonnal tárgyalni s a megye rendezési bizottmány véleményének meghallgatása után azonnal elítélni fog.

Miután már több az összeírás ellen felszólaló nem jelentkezik, a választás veszi kezdetét; a választás mikénti eszközésére nézve a megye rendezési bizottmány fogván tervet készíteni, mely szerint a választás eszközendő lészen.

Választó minden megye bizottmányi tag; választható mind az, kinek neve a rendezési bizottmány által készített és a megyei közgyűlés által hitelesített vagy kiegészített névlajstromon található.

A választás a titkos szavazásnak teljes szigorával kezel-

tessék, a szavazónak személyes ugyanazonossága azonban biztos szigorlat alá veendő.

Ha valamely választó egy vagy más cathegoriából többre adná szavazatát, mint a mennyi azon cathegoriára a névlajstromok tartalmából, s a szükségkép meghatározandó számon felül esik; a szavazatokat megszámláló küldöttség tisztében eljáró megyerendezési bizottmány által sorshuzás útján annyi lesz kitörleendő, mennyivel az illető többre szavazott.

Megjegyzem, hogy czélszerűségi szempontból minden cathegoriára külön kívánnám a szavazást elrendeltetni, vagy ha a szavazás egyszerre történik is, az minden cathegoriára nézve jól elkülönözve történjék.

Szavazás után a gyűlés eloszolván, a rendező bizottmány a szavazatokat teljes nyilvánosság mellett számítja össze. Az összeszámítás befejeztetvén, a legtöbb szavazatot nyert egyének névlajstroma összeállítatván, a megye rendezési bizottmány aláírásával azonnal kinyomatni rendeltetnek és minden egyes megválasztott tagnak, nemkülönben minden községnek megküldetnek.

Az így megválasztottaknak jogai életfogytig tartanak, kivévn, ha vagy becsületességük, vagy képességük közgyűlési határozat által kétségbe hozatván, elmarasztaltatnak, mely esetben a gyűlésen jelenlevők kétharmadának titkos szavazata dönt.

A megye bizottmánya magát évről évre kiegészíti s a kebelében — halálozás, elköltözés, vagy a fenn érintett mód szerint — támadott hiányokat cathegoriák szerint ugyan, de mindenkor választás útján pótolja. Ha ugyanazon cathegoriában, melyben hiány támadott, választható nem találtatnék, az utána következőből kell a választásnak történni.

Igy alakulna a megye bizottmányának egyik fele, míg a másik évről évre megújuló községi képviselőkből állana; mire nézve minden községből, mely 4000 lakosnál kevesebbet számlál, egy-egy megye bizottmányi tag lenne válasz-

tandó. Négyezer lakoson felül, minden kétezer után ismét egy képviselő bizottmányi tag választassék.

Ily tagok választására jogosíttassék minden községbeli lakos, ki országgyűlési képviselő választására törvény által képesítve van, illetőleg újabb törvény által képesítve leend.

A községek képviselőinek megválasztása — az első alakulásnál — akkorra halasztandó, midőn a mostani megyei bizottmány által teendő választások már köztudomásra lesznek, hogy az illető községek arról értesülve ugyanazokat ne válasszák, kik a nélkül is választottak, hanem ha ezt tenni kívánnák, ezt megtehessék.

Minden megye bizottmányának száma — nem tekintve az ezen kívül minden községből küldendő képviselők számát — a megye kiterjedéséhez, és lakosainak számarányához képest változik.

Ezen számra nézve a megyei bizottmány indokolt véleménye a belügyi ministeriumhoz jól eleve beküldendő, s ez által az illető törvényjavaslat készítésével figyelembe veendő, mert azt megjegyeznem is szükségtelen, hogy e számot meghatározni a törvényhozás körébe tartozik.

A régi megye bizottmánya által életfogytig tartó megye bizottmányi tagokul — mint már föllebb is értésül adám — csak oly egyének választhatók és ezek is minden cathegoriára nézve oly számban, mint azt a törvényhozás meghatározandja.

E tekintetben következő cathegóriákat és ezekre nézve következő számarányt vélek meghatározandónak.

1-ször: Azon számnak, mely törvény utján meghatározandó lesz, $\frac{1}{6}$ részét oly egyénekből kell szükségkép választani, kiknek a megyében legkevesebb 600 hold élő földjük — rét, legelő, szántóföld — vagy 2000 hold erdő birtokuk van, vagy kik a megye területén létező gyár, vagy kereskedelmi üzletben fekvő tőke után évenkénti 600 frt adót fizetnek, és betöltötték életöknek 20-ik évét.

2-or: Ugyanazon számnak $\frac{2}{6}$ részét oly egyénekből

kell választani, kik a megyében fekvő legkevesebb 100 hold földdel, vagy 500 hold erdőbirtokkal, vagy 10,000 pengő forintnál többet érő ingatlannal, vagy végre oly üzlettel bírnak, mely után legalább 200 frt adót fizetnek és betöltötték életöknek 20. évét.

3-or: $\frac{2}{6}$ részben választható minden okleveles ügyvéd, orvos, művész, pap, katona, vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül, ha életének 24 évét betöltötte és a megyében egy év óta megtelepedve van.

4-er: $\frac{1}{6}$ részben választható vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül mindenki, bárhova való, ha a megyében követválasztási joggal bír, vagy újabb törvény által arra jogosítva lesz, és betöltötte életének 30 évét.

5-ör: A községi küldöttek lehetnek ugyan bármelyik cathegoriába tartozók, de ezeknek egyikébe okvetlen bele kell illeniök.

Megjegyzendő, hogy mindaddig, míg az első cathegoriából az illető számarány szerint esendő mennyiség meg nem választatott, addig a következő osztályra átmenni és az illető számot abból pótolni nem lehet. Magától következik, hogy ha az első osztályban annyi egyén, mennyi azon osztályra a törvényesen megállapított számarány szerint esnék, nem találhatók a választandók lajstroma azon osztályra nézve kimerítve lenne, a legközelebbi osztály, vagy cathegoria lajstromából lehetend és kellend választani. Ha ebből az azt megillető szám arányon felüleső tagok száma ki nem telnék, hasonló eljárással következik a 3-dik osztály és így tovább.

Az itt felállított osztályoknál lehetne tán czélszerűebbet s a javaslatba hozott számaránynál helyesebbet föllálitani s nem kétlem, hogy ugy az osztály, mint az arány lehet hogy némely megyében kedvező, vagy kedvezőtlennek fog előtünni; lehet, hogy egyik, vagy másik osztályra nézve több, vagy kevesebb előny fog némelyek által igénybe vétetni.

E tekintetben, valamint a kormánynál, úgy a megyénél is a többség akaratának kívánván érvényt szerezni, azt hiszem, hogy a most felállított cathegoriák szerint eszköz-
lendő választás útján minden megyében azon osztály fog legerősebben képviselve lenni, mely azon megyében legnagyobb számmal találhatóik.

Néhányan azok közül, kik e javaslatot pártolják, azon nézetet nyilvánították, miszerint az illető osztályok között a számarány meghatározására nézve minden megye indítványozási joggal lenne felruházandó; vélekedésem szerint ez intézkedés több bajjal járna, mint a mennyi előnyt ígérni látszik és mindenestre többel, mint azon neteláni hátrány, mely a most előadott tervzetből első tekintetre talán előtűnni látszik. És ezt azért állítom, mert azt hiszem, hogy azon intézkedés, mely szerint, ha valamely osztályból az illető hatod választása — egyének hiánya miatt azért nem sikerülne, mert annyi egyén, mennyi azon osztályt megilletné, azon megyében nem találhatóik, a következőkből fog a pótlás történni — teljesen eloszlat minden kételyeket. Mert hiszen, ha valamely osztály valamely megyében kevésbé találhatóik, föltehető, hogy az azért van, mert az utána következő osztályban, vagy az ehez legközelebb esőben van több s így ha az első osztály az illető hatodot nem adja ki, kiadja a második, s ha ez nem — a harmadik s végre kiadja okvetlen a negyedik.

Következésképen a megyében található osztály bizonyos tekintetben, vagy okvetlen többségre fog jutni, vagy a törvény által meghatározandó számarány egyensúlyában fog biztosítékot találni.

Például oly megyében, hol csak kevés nagyobb birto-
ku, illetőleg az első osztályba sorozandó egyén találhatóik és a törvényhozás által megállapítandó számarány szerint ezen osztályra 40 tag esik, de csak 20 ily egyén találhatóik, marad a másik osztályra saját illetőségén felül még 20, minek következtében ezen osztályból nemcsak az ugyanazon szám-

arány szerint esendett 80, hanem összesen 100 tag lesz választandó. Ha netalán ezen osztályból a 100 választandó ki nem telnék, s a következő osztályra maradna 10 vagy 20, ez természetesen a harmadik osztályból választhatókat számát növelné. És ha végre netán ezen osztály névsora is kimerülne anélkül, hogy az ezen osztályokat megillető hatod részek azokból kitelnének — mi alig hihető — az utolsó osztály bizton s bőven ad alapot a választásra.

Hol ily sok jó alap van, ott nem lehet attól félni, hogy nem lesz miből választani, legkevésbé lehet pedig attól tartani, hogy azon elem, mely a megyében többségben van, valódi többségre azon megyében nem vergődhetik. Valamint attól sem lehet tartani, hogy egyik elem, a másik felett illetéktelenül és a képviselendő érdekek koczkáztatásával tulsulyra emelkedjék; pedig ez volna vélekedésem szerint egyik fő baj, melyet a törvényhozásnak javaslatunkban foglalt intézkedései okvetlen el fognak háritani.

A fölállítottam osztályok számarányának érdekében kell még néhány szót azoknak kedvéért elmondanom, kik az első és harmadik osztályba sorozandókat született tagokul kívánják bevételni, azaz azt óhajtanák, hogy legyen a megyének született tagja minden nagykoru férfi, ha a megyében bizonyos nagyobb kiterjedésü vagyonnal bir, és minden diplomatikus, ha három vagy több év óta lakik az illető megyében.

Ily szabály a képviseleti rendszernek csak érdek képviseleti részét rendszeresítené, a midőn csak is bizonyos qualificatiot kívánna és a választási kriterionot — mint fölöslegest — mellőzné.

Azt mondják, hogy a választási föltétel túl a rendén democraticus. Valjon ezen mód másrészt nem volna-e tul a rendén aristocraticus intézmény?

Azonban lehet egyik, lehet másik, de hogy egyrészt a nép képviseleti, másrészt a czélszerűségi tekintetek a választás mellett szólnak, azt kevés szóval bebizonyíthatónak vélem.

Nem lenne czélszerű, ha például bár mely hóbortos fiúcska csak azért, mert bizonyos vagyoni qualificatiója van, már ez oknál fogva több joggal birjon, mint más ember fia s ne legyen legalább azon ellensúlyozással megszorítva, hogy hasonlói között, csak választás útján lehessen megyei taggá; vagy hogy ama qualificatióknak daczára — ha t. i. becsület, vagy képesség hiányában szenved — a megyei tagságtól szükségkép el ne essék.

Nem lenne czélszerű az sem, hogy minden diploma után minden ügyvéd, művész, pap, vagy katona választás nélkül is előnnyel birjon mások felett oly dolgokra nézve, hol egyéb érdekek háttérbe vonulása néha természetzerű és hol legtöbbsnyire a megyének kebelbeli ügyei intézettek. Nem lenne czélszerű, hogy a diplomaticusok csak azért, mert ilyenek, a becsület és képesség kriteriona alól kivételben részesüljenek. De legkevésbé lenne czélszerű, ezeknek változólag növekedő számával elárasztani a megyét, és ez által tulsulyt adni oly érdekeknek, melyek a megye természetes érdekeivel talán nem mindig s nem szükségkép állanak egyensúlyban. A megye ugyanis első rendben s a közjogi tárgyaktól eltekintve a benszülötteknek, bentlakók, birtokos, vagy ott megtelepedetteknek ügyeivel foglalkozik és azoknak érdekeit képviselni és védeni van hivatva. A megyének ezen hivatása elutasíthatlanul megkívánja, hogy még egyrészt minden benne találtató elem híven képviselve legyen, másrészt egyiknek a másik feletti uralmát és nyomását gondosan kerülni ügyekezünk. Alig képzelhető sok oly megye, melyben a diplomaticusoknak — mint ilyeneknek — érdeke a megyei többség érdekeivel mindig azonos lenne.

Ez okoknál fogva nem kis tekintetet érdemel azon körülmény is, hogy a diplomaticusoknak szaporodása némely megyében óriás léptekkel halad. S ez lehet a polgárosodásra nézve valódi nyeresemény, de kétségtelen eszköz lenne arra is, hogy e cathegoriának illetéktelenül tulnyomó többségre jutása és ennek következtében egyéb érdekeknek koczáz-

tatása oly körülményektől válnék függővé, melyeknek előidézése, vagy megszüntetése egyedül a véletlen kezébe lenne letéve.

Nem lehetne többé arány a csak kárral mellőzhető jogos érdekek képviselőjére nézve, mert míg a föld és vagyon után alig szaporodik ezen cathegoriák contingense, addig a diplomaticusok cathegoriájának szaporodása csakis idő kérdése.

Végre a választást minden cathegoriára nézve oly eszköznek tartom, mely, míg egyrészt a 48-diki törvények — képviselőt rendelő — szellemének megfelel; addig másrészt oly alapot nyújt, mely a régít az ujjal kapcsolatba hozva, a jogfolytonosságnak egy nemét képviseli. Midőn a törvény rendelte megye bizottmány választja az új megye tagjainak egy részét, közvetve a bizottmány factuma a jövő megye; midőn a megye bizottmány másik felét, a községek választják, a községi képviselőnek van elégtéve.

Míg egyrésze a megye bizottmányának életfogytig tartó tagokból áll, addig annak másik része évről évre újra választandó községi képviselőkből alakul. És mert mindkét féle tagság választás útján elérhető, vélekedésem szerint minden igazságos követelményeknek meg lesz felelve.

X.

Tisztujítás és tisztviselők.

„A megye közönsége“ nevében határozó testületnek elemeiről előadván véleményemet, következik annak elmondása, miképen vélem ezen testület által a megye teendőit végeztetni. Miután, a mint már egyizben megjegyeztem, a megyének minden ezelőtti jogkörét sértetlenül megtartani kívánom, csakis ezen jog körében belül eső dolgok intézéséről kívánok szólni.

Ez oknál fogva mindennek előtt szükségesnek vélem

egy oly állandó kiskörű testületnek megállapítását, mely ezelőtt kis gyűlés név alatt rendezetlenül működött, s melyet én jövőre a változott viszonyoknak elutasíthatlan követelménye gyanánt egyrésztől, másrésztől czélszerűségi szempontból szintén a rendezési tárgyak közé felveendőnek hiszek.

Ezen testületnek, — mely „kezelő választmány“ czimet viselne — a megye bizottmány tagjai közül kellenék három évről három évre s mindenkor a tisztújításokat megelőzőleg titkos szavazás útján választatnia. Ezen választmány számát a megye bizottmány számaránya határozná és ennek tiz száztoliját nem haladhatná meg.

Mik tartoznának a megye pénzügyi dolgain kívül ezen választmány körébe, azt ezuttal meghatározni nem kívánom, s egyszerűen utalok azon kis gyűlések teendőire, melyeket eme választmány pótolni hivatva lenne. Ehez járulnak természetesen azon teendők is, melyekre nézve némileg az új viszonyok által s a felelős kormánnyal szemben nyerne szerepet eme választmány, melyre hivatkozni fogok alább következő soraimban annyiszor, a mennyiszer valamely tárgynak elintézése, — természeténél fogva — kisebb körű tanácskozmány elébe valónak látszik.

Igy például tisztújító székek alkalmával — vélekedésem szerint innentulra elkerülhetlenné vált — képességi vizsgákat eszközölni; a candidatio jogát gyakorolni; tisztviselők becsület vagy képességi fogyatkozásaik felett itélni s. a. t. ezen választmánynak köréhez fog tartozni. Magától is értetik, miszerint e választmány jegyzőkönyvei a közgyűlések elébe terjesztendők.

Közgyűlés évenként rendszeresen négy lenne tartandó; rendkívüli esetekben a megye főispánja, vagy a kezelő bizottmány rendkívüli közgyűlést is hirdethessen.

Minden közgyűlésnek határnapja két héttel előbb minden községben kikiáltatik és ez által emlékezetbe hozatik.

A rendkívüliekre az illető tagok, egyénenkint is meghivandók.

A közgyűlés, ugy minden egyéb tanácskozások rendjére nézve az illető megyék által — statutarius joguk szeleme szerint — tanácskozási szabályok alkottassanak, melyeknek szigoru megtartása az elnöklő fő, vagy alispán által ellenőriztessék.

Ily szabályok alkotásának szükségét alig kell bizonyitanom; valamint az is magától következik, hogy a megyei gyűlések nyilvánosak. Azonban miután az új megyében határozási joggal csupán bizonyos számú tagok lesznek felruházandók, nem tartom feleslegesnek, ha a megyei közgyűléseken a felszólalásra legszélesebb tér nyittatik. Ugyanazért a felszólalási jogot mindenkire — nem választott megyei tagot is értve — kiterjesztendőnek vélem.

Ez okon kívánom főképen, hogy tanácskozási szabályok alkottassanak, melyekben a nem megyei tag felszólalása is rendszeresítessék. E végből, ha a napi renden lévő tárgyhoz kíván nem megyei tag szólani, azt nevének előleges bemondása mellett akadálytalanul tehesse, a szó tőle csak azon esetben tagadtathatván meg, ha vagy becsstelen, vagy elmeháborodottnak bizonyulna. Indítványokat tenni nem megyei tagnak azonban csak írásban lehessen, melyeket a megyei gyűlés napirendre tűz, vagy tetszése szerint azonnal is tárgyalás alá vehessen.

E részleteket csak jelezni kívánván, áttérek a megyei közgyűlések tisztválasztási teendőire, mely jog gyakorlása körül nem kevés rendezési tárgy ötlük szemembe. A megye szabad választási jogát legkevésbé sem tartom korlátozandónak, hanem a haladott kor és viszonyok kívánalmái szerint egy némely intézkedéseket elkerülhetleneknek tartok, s ezeket szabad legyen ismét csak röviden jeleznem.

A közgyűlés választja a megye minden tisztviselőjét, azonban a kezelő választmány előző ajánlata — candidatioja — elkerülhetlenül szükséges. E választmány minden

képesnek vagy alkalmasnak ítélendő egyént annak kijelentett kívánsága következtében candidálni köteles.

Választások inmentul is történhetnének fölkiáltás útján, kivéven azon eseteket, ha ez ellen 24 tag óvást téven, szavazatot kíván. Szavazás esetén ugy a választásoknál, mint minden egyéni kérdéseknél titkos szavazás történjék, melynek miként kezelését a megye határozza meg — fennemlített — tanácskozási szabályaiban.

A tisztségviselők egyrésze három évre, másrésze — míg becsületesség, vagy képességben fogyatkozást nem szenvednek — életfogytig tartó időre választassék.

A tanácskozási nyelvről a nemzetiségi ügyek elintézésénél lesz gondoskodva, nem tartózkodom azonban ez uttal is elmondani — mennyiben a megye viszonyaira vonatkozik a nyelv meghatározása is — véleményem az, hogy a közgyűlés tanácskozási nyelvét maga határozza meg, Jegyzőkönyveit az országszerte hivatalos magyar nyelven s czenkivül bármely általa meghatározandó nyelven is szerkesztheti. Törvénykezési nyelv, az illető közlakosság nemzetisége szerint szintén a megye által határozassék meg.

Levelezését a megye minden más megyével és törvényhatósággal, főbb törvényszékekkel és a kormánnyal kizárólag magyar nyelven intézze.

XI.

A „tisztelettel félretételik“ joga.

Egyike a legerősebben vitatott, és legtöbbszörképpen kétségbevonott jogoknak mindenesetre a megye azon joga, mely ama tagadhatlan gyakorlaton alapul, miszerint minden oly kormányrendeletet, melyet törvénytelennek tartott, vagy a mely ámbár nem törvényellenes, de a megye nézete szerint czélszerűtlen, vagy káros, tisztelettel félretenni, az ellen fölírni és a végrehajtást megtagadni lehetett.

Szükséges-e e jog? s az autonomia fogalma mellőzhetőenül megkivánja-e ezt innentulra is; és ha megkivánja, megférhető-e ezen jog a kormányfelelőség elvével?

Ez a megye és felelős kormány összeegyeztetéséből eredő kérdések kérdése.

Törvényhozásilag megállapítandó pontokban fejezem ki erre vonatkozó nézeteimet:

1-ör: A kormány minden közjogi rendeletei, úgy az adóra, ujonczozásra, közlekedési, közgazdászati, vallás és nevelésügyi dolgokra vonatkozók a közgyűlés tárgyai. Csupán azok fognak a megye alispánja, vagy szolgabirái által közvetlen elintéztetni, melyek igazságszolgáltatási, magán ügyekre vonatkozók s melyek a megye egyetemét semmi tekintetben nem érintik, és a közigazgatási szakból azok, melyek keresztül utazó katonaság elszállásolása vagy éllemezésére vonatkoznak.

2-ör A közgyűlésnek joga van bármely kormányrendeletet, melyet törvénytelennek tart, tisztelettel félre tenni, a rendeletet kibocsátó ministert ezen határozatáról haladéktalanul értesíteni tartozván.

3-ör Ha az illető minister újabban sürgeti rendeletének végrehajtását, s azt felelősségére hivatkozva teszi, a megye ellenállási joga tovább nem terjedhet, minthogy ez esetben — újra felírván, — tisztviselőit a kérdéses rendeletnek végrehajtásától — a kormány erőszakolásának tetteges követkevéseig — eltiltja.

4-er Az így végrehajtott rendelet mint sérelem a megye által kérvény alakban a képviselőház elejébe terjesztendő.

Megismerem, hogy ezen pontoknak ereje súlyosan nehezkedik a megyéknek eddigi szabadabb állapotára. De ha meggondoljuk, hogy a királyi biztosok mily erőszaktelekre voltak használva; ha meggondoljuk, hogy e pontok felelős ministeriummal szemben és évenkénti országgyűlés mellett léphetnek csak életbe: úgy ama súly vélekedésem szerint ellensúlyozva is van. Ha meggondoljuk, hogy a megye a

nyilvánosságnak és szabad szólásnak sérthetetlen menhelye; s ha végre meggondoljuk, hogy mindezek következtében alig képzelhető kormány vagy minister, ki valamely megyét gonosz szándékkal erőszakolni merne; úgy teljes megnyugvást fog bennünk azon tudat ébresztteni, miszerint azon kormány, mely ily körülmények között használand erőszakot, ezt azért cselekszi, mert a nélkül is el van határozva arra, hogy államcsinyhez folyamodjék s törvényen kívül kormányozzon.

Ily szándék ellen a felelősségi törvény szigora nyújt biztosítékot, melyet ha valamely kormány kicsinyleni — bravirozni — jónak lát, azon kormány úgy is forradalmi téren áll, melyre a nemzet vagy követi, vagy ellenállásával oly térre szorítatik, mely ellen sem törvény, sem alkotmányos szervezet soha teljesen nem biztosíthat.

Legjobb alkotmánynak tartom azt, mely egyrészt az államcsinyeket, másrészt a forradalmat legkevésbé teszi, egyik úgy, mint másik részről, — kívánatossá.

Kormány és megye közötti viszonyaink meghatározásában a felelősségi elvnek minél czélszerűbb alkalmazását és ezen alkalmazásnak minél egyszerűbbé tételét kívánván, nem lehetek barátja semmi oly javaslatoknak, melyek a megye ellenállási jogának — általam bármiképen ohajtott — szélesbítését gyakorlatiatlan és oly irányba terelnék, mely szerint a kormányzás lehetlenítve és a megye ellenállási joga — testület helyett egyénekre által vive — a képtelenségek sorába tévedne.

Ily javaslat az, mely szerint a felelősségi elv oly keresztülvitele ajántatik, hogy a megye, mint testület a kormány által kiadott rendeletnek végrehajtását megtagadván, egyes tagjaiban váljék felelőssé.

Ily javaslat az, mely a törvényes és törvénytelen rendeleteken kívül még czélszerű és czélszerűtlen rendeleteket is enged megkülönböztetni.

Vélekedésem szerint a mely rendeletet a megye félre

tesz, azt törvénytelen minőségénél fogva teheti csupán, mert ministert felelőssé tenni — nézetem szerint — csak törvényellenes rendeletkéért lehet; czélszerűtlen rendeleteknek — ha azok nem egyszersmind törvényellenesek is, — más eredménye nem lehet, mint azon miniszternek egyszerű bukása és ebből szükségkép következő visszavonulása.

Ha a felelősség eszméje nem vonatkozhatik a törvények megtartása mellett elkövetett ügyetlenkedésekre, úgy a megye ellenállási jogának sem lehet más célja, mint a törvényesség ellenőrzése.

A mi az ellenőrzés fogalmán tulterjedvén, az ellenállást permanensé tehetné, — az András bullája hires záradékának eltörlése után — értelem nélküli holtbetüvé válnék.

Nem kívánom tehát a megyének ellenállási jogát szélesebb körre terjeszteni, mint a minőt őszintén kívánt méltóságának megóvása mellett, kivihetőnek és megtarthatónak hiszek.

Az említettem javaslatoknak egynémelyikére még — alább következő egyik cikkemben — vissza fogván térni, folytatom a megyerendezés egyéb tárgyainak legombolyítását.

XII.

A szabad választás.

A szabad választásnak határozott barátja lévén, a megyei tisztviselő kart inmentul is szabadon választatni kívánom.

Hogy azonban e választási jog miképen gyakoroltassék, arra nézve a törvényhozásnak intézkedése nélkülözhetlenül szükséges.

Mivel vannak, kik a megye választási jogát kétségbe ugyan nem vonva, czélszerűségi tekintetből; vannak kik a felelős kormányval szemben annak gyakorlatát, mint olyant

szeretik előtüntetni, mely magában ellenmondást foglal; sőt vannak olyanok is, kik a felelős kormány elvével össze sem férhetőnek itélik a megye választási jogának gyakorlatát; kénytelen vagyok e tárgynak is szentelni néhány sort.

Azt mondják, hogy csak úgy lehet a kormány valóban felelős, ha minden egyes végrehajtó tisztviselőt ő nevez s belátása szerint ő bocsát el.

Már kimondottam egy izben, hogy a felelőség elvét ily végletekre vezetni nemcsak nem kívánom, sőt ennek szükségét egyáltalán fogva belátni sem bírom. De a választás helyett kinevezést hozni gyakorlatba, vélekedésem szerint még igen sok más tekintetknél fogva is felettebb káros lenne.

Említem-e a nepotismusnak s a rosszul értesülésnek emberileg legyőzhetlen hátrányait. Említem-e, hogy a parlamenti kormányrendszer természetében fekszik, hogy az a parlamenti többség alakulása szerint változik, változván a kormány vezérei, a ministerek, midőn kormányra lépnek, alig képesek az egyénekre nézve magukat tájékozni. Annál kevésbé lehet feltenni azt, hogy az ország minden részeiben minden hivatal betöltésére az egyénekről helyesen tájékozva oly magosra emelkedni képes legyen, miszerint emberi gyarlóságából, rokoni és baráti összeköttetéseiből kibontakozni bírjon. Képzeltetlen, hogy politikai tekinteteket számba sem véve minden megyére s minden főbb hivatalra helyes, vagy legalább oly tájékozásra tegyen szert, hogy míg egyrészt az igazságtalanság, vagy czélszerűtlenség, másrészt a hátlatlanság örvényei között megnyugvást találjon.

Azt felelik erre, hogy nem is a minister maga keres, hanem a főispánok ajánlatára és a ministeriumbeli osztályok előterjesztésére történének a kinevezések. S ez még kevesbé volna kívánatos, mert megalapítaná azon burocratiái nepotismust, melyet 17 év óta nem kis megbotránkozással látunk szemünk előtt s melyet eléggé megismertünk arra, hogy tőle méltán elborzadjunk.

Meg vannak kétségtelenül a szabad választásnak is

hátrányai; meg vannak az ellen és rokonszenvek káros befolyásai; meg van a politikai véleménykülönbségnek lázas ingerültséget s az ezzel járó igazságtalan pártoskodásra vezető rossz befolyásai: de ki merné tagadni, hogy mindezek a kinevezéseknél bőségesen meg ne volnának; ki merné tagadni, hogy mind e befolyások a kinevezéseknél is elég kártékonyan s legtöbb esetben a nemzetre károsan szerepelnek.

Véleményem szerint meg kell szüntetni a visszaélésekre csábító, a félreértésekre és csalódásokra vezető, rokon és ellenszenveknek előtérbe tolokodását egyrészt, másrészt a rosszul értesülés és politikai nepotismusból származó tényeknek befolyását. Korlátokat kell vetni a szenvedélynek, mely a szabad választás legigazságosabb tényét rendes medréből kiterelni szokta; képességi szigorlatokat és oly intézkedéseket kell életbe léptetnünk, melyek a szabad választást nem korlátozzák, hanem annak irányára nézve üdvösen utasítanak; végre föltételeket kell szabni, melyeket a kormány ellenőrizni jogosítva legyen.

A képességi criterionra nézve törvényhozás útján kell a megyc befolyását irányoznunk, hogy a választandók oly törvényes szigorlaton vezetessenek által, melyeken szerencsésen átkelve, a szabad választásnak tévedései lehetlenné el ne váljanak.

Kivánatosnak tartom, hogy a meghatározandó föltételeknek megfelelő egyének a candidatiót követelhessék, s attól el ne tittethessenek.

Hogy minő képességi föltételekhez legyen kötve a candidatio követelhetésének joga, azt meghatározni nem kívánom. Nem vonakodom azonban kimondani, hogy birói hivatalokra csak jogvégzett és gyakorlati tapasztalásaikról szóló bizonyítványokkal ellátott egyének választathassanak. Telekkönyvi, vagy egyéb ily rendszerezett ismereteket mellőzhetlenül igénylő, hivatalokra pedig csak olyanok tarthassanak igényt, kik arra szükséges képzettséggel valóban bírnak.

Ismerem a nehézségeket, melyek kezdetben s különö-

sen az átmeneti korszakban elénkbe tornyosulnak; minek következtében a képességi vizsgálatoknál az ország állapothoz mért szigorral kezdeném, s e szigort jövőre mind szorosabbra fűzném, hogy elkövetkezzék azon idő, midőn inokul is csak caligraf, mezei rendőrül is, csak a rendőri törvényeknek teljes ismeretével biró egyének legyenek választhatók.

A képességi szigorlatokra ily nagy súlyt fektetvén, nem fog senki azon megütközni, hogy az ily nehezen elnyerhető, mert előző tanulmányokat feltételező hivatalos állomásoknak három évről három évre való új betöltését már csak czélszerűségi tekintetből sem tartom kívánatosnak.

A megyei hivatalok vélekedésem szerint két részre oszthatók, s első tekintetre belátja mindenki, hogy mig az egyik rész kevesebb készütséget, vagy gyakorlatot igényel, addig a másik valóban szakférfiakat kíván.

Melyek azon hivatalok, melyeknek betöltésére — hogy úgy mondjam — szakférfiak kívántatnak, meghatározni nem nehéz; melyek azok, melyek egyszerű jogi ismeretek, józan belátás s kevés előző gyakorlat következtében igen helyesen viselhetők, annak meghatározására sem kell sok gondolkodás.

Az egyik rész — *nobile officium* — kötelesség, mely alól senki fia ki ne bujhassék, azt — mint hajdan is — a közbizalom megtisztelése gyanánt fogadni és a haza iránti szent kötelesség érzetében visszautasíthatlan viselni mindenki tartozzék.

A megyei hivatalok ezen részének betöltésére nézve a szabad választás irányozása végett a rendezési bizottmány ítéletét, candidatióját szintén megkívánom; valamint törvény útján kimondatni szeretném, hogy a megválasztott tisztviselő — ha csak anyagi körülményei más állandóbb keresetmódra nem utalják — a neki szánt hivatalt három éven át viselni, vagy a megyét visszavonulásáért kárpótolni

tartozzék. Az ily esetek megbírálását a kezelő választmány köréhez valónak tartom.

Az így megválasztott tisztviselő, három év letelte után újra választható ugyan, de már ekkor szabad beleegyezésétől függjön azt elvállalni, vagy — hivatkozva három évi szolgálatára — visszautasítani.

A megyei hivatalok másik része, az t. i., melynek viseléséhez bizonyos nagy készületségen, költséges előtanulmányokon kívül még hosszabb gyakorlat is kívántatik, szabad választás útján, de élethossziglani tartamra legyenek betöltendőek. Előmenetelre nézve a szabad választásnak engedjék tér, de az elmozdítás csak becsületesség, vagy képességben való fogyatkozás esetén legyen eszközölhető. Ezen ügyet is a kezelő választmány ítélete alá kívánom adni azon kikötéssel, hogy ettől a közgyűlés elébe történhessék föllebezés; sőt attól sem vagyok idegen, hogy erre nézve a kormánynak adassék kezdeményezési jog.

Melyek azon hivatalok, melyek az első és melyek azok, melyek a másik részhez számitandók, az kétségen kívül nagy kérdés; de azt hiszem, csakis ez a kérdés. Mert hogy vannak hivatalok, melyeknek három évről három évre való új betöltése czélszerűségi szempontokból a mai viszonyok szerint felettébb káros lenne, azt ma már kevés ember vitatja.

Nem kívánom, mint utolsó szót tekinteni e tárgyra kifejezendő részletezéseimet, hanem szívesen engedek tért a gyakorlottabbak alapos véleményének. De mert értekezésem chablonszerű javaslatokat ígért, itt is formát kell adnom a felállított kérdés életbe vezetésére.

Vélekedésem szerint az első alispán, főjegyző, főügyész főpénztárnok, főutibiztos, főszolgabírák és ezeknek tisztviselői segédjeik, minők a főszolgabírák esküdtársai, az első aljegyző, alügyész stb. efélék három évről három évre essenek választás alá.

Miden egyéb hivatal szabadon választva ugyan, de élethossziglan tartóvá tétessék.

Nemcsak azon különbözés, mely ez által némely hivatalokra nézve önként következik, hanem a meggyerendezésnek egyéb ágazataival is szorosán egybefügg azon kérdés, hogy melyik hivatalnak köréhez minő teendők tartozzanak. Az ezelőtti gyakorlat egyrésztől, másrésztől — a sokszor említett — változott viszonyokat nem tévesztve szem elől, ezen osztályozásra nézve nem kevés megnyugvást találándunk.

A dolognak természetében fekszik, hogy a teendőknek és egyes tisztviselők kötelesség körének kiszabása — a fenn említett ujtásoktól eltekintve is — nem kis tekintet és figyelmet érdemel. Ezen tisztán megyei belügy elintézése a törvényhozás útján irányelvekkel lenne utba igazítandó, mire nézve némely pontokat ide igtatni nem tartok feleslegesnek.

Igy például az örökös és változó tisztviselők között okvetlen támadható kérdésekre nézve nem volna felesleges kimondani:

1-ör: Hogy rangban miden megyei tisztviselő egyenlő, s csakis teljesítendő kötelességeire, illetőleg hivatalkörére nézve lehet egyik a másiknak alárendelve, tekintet nélkül arra, hogy 3 évre, vagy élete hosszáig van megválasztva.

A felelősségnek keresztülvitelére nézve szükségesnek tartom, hogy törvényhozással mondassék ki, miszerint:

2-ör: Minden megyei tisztviselő meghatározandó hivatalkörére nézve felelős: mulasztásaiért, ügyetlenségért, szándékos vagy akaratlan vétségeiért, ugy természetesen netalani hűtlenségeiért a megye által felelősségre vonathassék.

3-ör: Az örökös tisztviselők minden uj választás alkalmával candidatió alá kerüljenek, s előmenetelükre nézve szabad választás útján legyenek biztosítva arról, hogy érdekeiknek elismerése és jutalmazása esetről esetre bekövetkezhezzék.

4-er: Minden örökös hivatal nyugdíjazással biztosítsék, s erre nézve a megye szabadon, — de a kormány által szigoruan ellenőrizendő módon — intézkedjék.

Vannak oly furfangosak, — kik hasonló intézkedéseket aranyhidnak keresztelvén — azt mondják, hogy jó lesz ez így átmenetelnek, majd rá megyünk lassankint arra is, hogy minden megye tisztviselői állás örökös legyen; később be fogjuk látni, hogy a felelős kormány eszméje kizárja az — általuk anomálnak nevezett — szabad választást, rá fogunk térni magunk a kinevezés czélszerűsége és szükségére; későbben majd magunk adjuk oda a kormánynak azt egészen, miről most részben mintegy lemondván, úgy mondják, már is a kinevezések felé látszunk hajlani.

Ezen nézet véleményem szerint teljesen alaptalan és helytelen.

Hogy inmentul megfogjuk vizsgálni, vajjon alkalmas-e, kit valamely hivatalra megválasztani szeretnénk, s bizalmunk szerint már is alkalmasnak itéltünk, az nem lemondás, hanem ovatosság.

Hogy a megvizsgálás után is alkalmasul ismerendőt megválasztván, azt, míg képessége, vagy becsületessége ellen kifogás nem tétethetik, hivatalában meghagyjuk; az ismét nem lemondás, hanem igenis czélszerű intézkedés.

Valjon helyes eljárás volna-e a dolgok jelen állásában s a viszonyok elutasíthatlan változása után csak azért, mert jogunk van újra választani, habár az, kit 3 évvel ezelőtt választottunk, alkalmas, becsületes és képes arra, hogy tisztét viselje, valjon czélszerű intézkedés volna-e csak azért új választást rendelni, mert erre jogunk van.

Ne hozzátok elő az új nemzedék időnkénti elhelyezését, a gyakorlat iskoláját, s több eféleket; mert mindezek nem szólnak sem igazság, sem czélszerűségi tekintetben mellettetek.

Gyakorlati vagy gyakornoki állomásokat igenis szükségeseeknek tartok, sőt e téren álló ifjainkat egyáltalán fogva nem kívánom a kizárólag honorarius hivatalokra utasítani; sőt e helyett minden hivatalnál 3 évről 3 évre választandó díjazott gyakornoki állomások rendszeresítését kívánom. A

három év eltelte után kiválandókat képességük szerint megtartani, előbbre vinni vagy fölmenteni a választó közönség jogában álljon.

A parlamenti kormánynak felelősségi attributumával a megyei tisztviselők szabad választása ellentétben nem áll. A szabad választásnak gyakorlatát, — ha némely hivatalokra nézve élethosszigan tartó állomások rendszeresítettnek — kockáztatva nem látom; és ez okon csakis azon korlátok lesznek törvényhozás útján meghatározandók, melyek között a választásnak szabad tere, egyrészt a változott viszonyok, másrészt az ebből eredő egyéni jogok nagyobb biztosítása végett szükségkép szabályzandók.

Kétségtelen, hogy ezen új intézkedések következtében a tisztujításoknak nagy érdekessége csökkenni fog; kétségtelen, hogy kevesebb ingere lesz magának a tisztujításnak; de a mit e tekintetben netalán veszítünk, azt bőven meg nyerjük ezen változás következtében; mert jól megválogatott tisztviselői karral, a közigazgatás és igazságszolgáltatás, az egyéni jogok, a vagyon és személy biztonság, és ennek következtében a közszabadság védelmére oly megnyugtató biztosíték nyeretik, melyért nem kevés áldozatot is hozni képesek vagyok.

XIII.

A megyéknek részvétele a törvényhozáásban.

A megyéknek egyik sarkalatos jogát és ebből eredő nagy tekintetű érdemlő befolyását képezte a törvényhozásban való azon részvétele, mely szerint minden megye — terület és népességre tekintet nélkül — a törvényhozó gyűlésbe két-két követet választott nemcsak, hanem annak

egyenes utasítást adott, mely utasítást a követek hiven követni tartoztak, mert ha ezt nem tevék visszalivathattak.

Koránt sem szándékom ezen valóban nagy horderejű jog értékét kissebbíteni, vagy kicsinyleni. Azonban a dolog valódi érdemének biztos megállapítása és constatározására, nem lesz tán fölösleges elmondanunk mindazt mi e jog gyakorlatában — ha szabad magamat így kifejeznem — gyakorlatiatlan volt; nem lesz tán felesleges elszámlálni egy-némely esetet, mely szerint e jog esetleg ephemer fogalommá súlyedett.

Az utasítások készítésénél a megyében küzdelem fejlett ki, midőn a közjogi és törvényhozási egyéb tárgyak s ezekkel egy versben minden megyei s országos sérelem a megye gyűléseken tárgyalatván, készültek az utasítások. Ezen utasítások — a megye szelleme, — vagyis a megyei tagok többségének értelme — szerint alakulva — voltak a szabadelvűségnek, a haladásnak vívmányai; más megyékben pedig a conservatióknak nyilatkozványai. Egyik megyében az ellenzék győzött, másokban a conservatív vagy kormánypárt, vagy tán helyesebben mondva, a reactio.

A követválasztás nem kevés esetben — a küzdő pártok között létrejött — egyezkedés alapján úgy történt, hogy egyik követ az utasítás barátja, másik annak ellenese volt. Mindkettő maradt hive nézeteinek, s midőn az ország gyűlésén szavazásra került a dolog, nem egyszer megtörtént, hogy a két követ egymást elidálta, mert ugyan azon egy kérdésnél az egyik igennel, a másik nemmel szavazott.

Volt rá példa, hogy a megyében az utasítás készítésnél az ellenzék győzött, a követ választásnál pedig a kormánypárt; ekkor azután a követ zavarának hossza — vége nem volt. Eleintén becsületből hallgatott, később aztán vagy utasításaival homlok egyenest ellenkező irányban cselekedett, vagy ezt tenni nem akarván, lemondott. Volt eset, midőn a hazatérő követek inyökre nem lévő utasításaikat megvál-

toztatni iparkodtak, s ez ha a kormány nézetével egyenlő irányban kívántatott, sokszor sikerült is.

Hány eset volt arra, hogy a szabadelvű követnek távollétében mindenféle eszközökkel megriasztott megyéjében az utasítások homlokegyenest ellenkező irányban lettek megváltoztatva, ilyenkor azután — lelkes szónoklatát végezve — szomorodott szívvvel gondolt a követ a szavazásra, mert hiszen ekkor szavazatával lerontja azt, mit szónoklatával építeni kívánt; vagy utasításával kell ellenkezésbe jönnie.

Volt eset — ámbár nemzetünk becületére legyen mondva, kevés — midőn a szabadelvű megyének választáskor szabadelvű követe, — egy kis királyi hivatalnak édes reményében — küldői bizalmát ellenkező szavazattal hálálta meg. Ilyenkor aztán a megye nemcsak elidálva, de törvényhozási egész befolyására nézve — az utasításokban foglalt vélemény nyilvánításon túl, — kijátszva mint factor az ellentáborban látta vivni saját harczosát.

S mindezek ellen nem volt egyéb orvosság, mint — az eső után köpönyeg, — a visszahívás, és az új választás.

Figyelmünk azt sem mellőzheti, hogy számtalan eset volt olyan, miszerint az utasításokban nem foglalt tárgyakra nézve is hozatott törvény és ha hozatott volna az utasítások ellenére, annak megakadályozására semmi orvosság nem létezett.

Ha mindezeket latravezjük és mint ellensúlyozó hiányokat fölemlíteni engedjük, ugy a megyéknek azon felségi joggyakorlatára nézve, mely szerint a törvényhozásnak egyenes factorai voltak, nem kevés tekintetben tisztulnak nézeteink.

Ha oly törvény létezett volna, mely szerint a követ utasításához hiven kénytelen szavazni s ha ezt nem teszi, szavazata érvénytelen; vagy ha törvény lett volna, hogy csak azon tárgyakra nézve lehet és csak oly irányban szabad törvényt alkotni, mely az utasítások által kijelölve, vagy

ajánlva és irányára nézve kitűzve van; akkor azon befolyás, melyet a megye az utasításadás, követküldés és visszahívás kétségbe vonhatlan jogának gyakorlatában birt, valóban nagy és pótolhatlan lenne.

Ha közelebbről szemügyre vesszük a népképviselő alapjára fektetett országgyűlések belső értékét és a megyéknek ebben elmerült azon jogát — mely szerint a törvényhozásnak egyenes factora volt — a veszteség kétségtelen ugyan és súlyos, de csak első tekintetre oly nagy, hogy pótlása lehetetlennek látszik.

A megye inntentul is fog vélekedésem szerint küldeni utasítással ellátott követeket az országgyűlésére és részt fog venni a törvényhozásban, azonban nem az alsó, hanem a felsőházban.

A felsőházban a megyék ezelőtt is képviselve voltak, mert hiszen minden megyének főispánja a felső háznak szükségkép tagja volt. Ezt mondják azok, kik a megyéknek a felső házban való képviseltetését sovverain kicsinyléssel elutasítani óhajtják.

De valjon hiszi-e azt valaki, hogy a főispánok mindenkör hű képviselői lettek volna megyéik politikai nézetének. Hiszi-e azt valaki, hogy a főispánoknak a törvényhozásban való részvétele, a megyék részvételének lett volna tekinthető.

Tisztelet a kivételeknek, a főispánok többnyire más nézetben voltak, mint a megyék, főképen pedig másban, mint az ellenzéki szabadelvű megyék.

De lettek légyen bárminő nézetben, soha sem tekintettek ezek a megye képviselőinek, vagy épen küldötteinek; és ha mégis hiven eljárak a megye érdekében, az semmi esetre sem a főispáni állásnak, hanem a hazafiak egyéni nemes tulajdonainak volt érdeme.

Azonban lett légyen bármiképen, jövőre a parlamenti felelős kormányval párhuzamban a megye főispáni hivatalok a dolog természeténél fogva oly állást fognak az illető főispá-

noknak adni, miszerint ezek nem a megyét az országgyűlésen, hanem a kormányt a megyében képviselni lesznek hivatva.

A megyéknek, mint törvényhatóságoknak képviseltetése az országgyűlésen 48 előtt alkotmányunk postulatuma volt, mely soha jobban kielégítve nem lehet, mintha a megyéknek a felsőházba való követküldése elfogadtatik, mi által egyszersmind a megyéknek ős ereje új életre hivatik.

Azt mondják, hogy ezáltal a felső háznak oly radikál átalakítása fogna bekövetkezni, mely talán nem is lenne kívánatos; és habár az is, de nem volna tán jogszerű, sőt némelyek szerint nem volna igazságos.

A felsőház rendezése már rég pengetett eszme, melynek előbb utóbb bekövetkeznie kell, s vélekedésem szerint nem azért, mert a született pairek — aristokratáink — hazafiui kötelmeik teljesítésében nem elegendő buzgóságot és erélyt fejtenek ki. Nem azért, mert a kinevezett pairek többsége túl a renden fenyegeti a nemzet akaratának szabad nyilvánulását; hanem azért, mert a felsőháznak azon alkatrészei, melyek hajdan erős és független alapot nyújtottak, részben elenyésztek, részben a felső házi jognak gyakorlataira kevésnek mutatkoznak; végre s főképen pedig azért, mert az alkotmányos intézmények együttes biztosítása, erősítése, állandósítása a felső háznak oly erősítését, edzését kívánja, miszerint ismét azzá lehessen, mi kevés kivétellel a régi időkben volt: a nemzet hatalmasainak tiszteletre méltó gyűlésévé. —

S valjon fogná-e valami jobban növelni e hatalmat, öregbiteni a felső háznak súlyját, mint ha abban a törvényhatóságok követei, — vagy is az utasítások következtében magok a törvényhatóságok követek személyében — hely foglalnak! —

A felsőház rendezése ha egyébert nem, a változott viszonyok tekintetéből is elkerülhetetlen.

A két ház rendszer, alkotmányunk postulatuna, és sajátos államjogi helyzetünkénél fogva kétszeresen nyer értékben, miszerint arról lemondanuk sem nem szükséges, sem nem volna tanácsos. —

A rendezés elv kérdéseken fordul meg, s nézetem szerint az egész alkotmány alaki változásával egyrészt összefüggésben áll, másrészt a menyiben nem volna összefüggésben, a megyékre való tekintetknél fogva, összefüggésbe kell hogy hozassék.

Azon logica, melynek követelménye gyanánt tűnik előnkbe a felsőház rendezésének szüksége, tisztán jelez egy-némely dolgokat, mik iránytadók gyanánt nem mellőzhetők.

Az egész alkotmányban mindenütt le vannak rombolva a társadalmi osztályokat elválasztó falak, s egyenlővé van téve az ország minden lakosa; a kiváltságot az egyenlőség váltotta fel.

A kiváltságok élvezői által küldött és utasított követek képezték az alsó házat; a felső házat a kiváltságosak leghatalmasbjai töltötték meg. Az alsó házban a kis nemesség collectiv szavazatai, a felsőben a nagy nemesség egyéni szavazatai voltak képviselve.

És ez így volt akkor természetes, így volt helyes.

Most az alsó házban a nép választ képviselőket, mi egyéb lehet az észteni helyes következtetés, mint, hogy a felső házban is ez alapokon kell a szavazatoknak eredni.

Az alsó házban a nép egyénei választás útján foglalnak helyet; a felső házban a törvényhatóságok collectiv votumánál fogva választott követek, kikhez természetesen még az ország főnemeseinek idősbjei, a zászlósok és a nagy meltóságok viselői, a haza szolgálatában megöszült patriciusok a fejdelem bizalmának kitüntetettjei, a vallások és tudományos intézetek képviselői szükségkép járulnának.

Hol két ház rendszer van, ott többnyire királyi hivatalosok egyrésztől, másrésztől az alsó házak választottai vagy ajánlottjai szoktak helyt foglalni a felső házban.

Előbb utóbb arra került volna a sor nálunk is, hogy a királyi hivatalosok gyanánt tekinthető főispánok mellé még egyéb kinevezettek is járulandottak, minek következtében a nemzet azon méltó kivánsága fogott volna okvetlen előtérbe lépni, hogy neki is legyen joga a felsőház peerjei közé számarányilag küldötteket választani.

Önként kínálkozik az alkalom a felsőház rendezésénél a szabadelvű irányzat emez elutasíthatlan követelményének tenni szolgálatot, midőn a megyéknek követküldési jogát fölélesztjük.

S valjon lehet-e az ország minden egyes részének érdekeit hivebben képviselendő felső házat képzelni, mint az lesz, melyben a megyék választott és utasított követei ülendének.

Valjon lehet-e maradandóbb, erősebb intézményt alkotni a mérséklő felső ház állandósítására, mint ha abban a törvényhatóságok küldöttének adunk szavazatot.

A felsőház állandósítása pedig vélekedésem szerint érdekünkben áll; de csak oly felsőház van érdekünkben, mely azon eszmének, melynek lételét köszöni, megfelelni képes.

S valjon hogy erre képes legyen, nem kell-e rendezés? E kérdésre azt hiszem kevés ember fog nemmel felelni.

A felsőház rendezése vélekedésem szerint ma már csak is idő kérdése. Bármint rendeztessék a felső ház, abban a megyék küldöttjeinek, követeinek, alkotmányunk szellemének igen szép és pótolhatlan szerep fog jutni. És ha, mint feljebb jeleztem, a főispánok mint megye képviselők onnan kizáratnak, helyettök a megyék választott követei, alig fognak valakinek praepjudicálhatni.

A felső házban való képviseltetésük által, fölélled a megyéknek a törvényhozásban való egyenes részvételük, a mi pedig alkotmányunk ujjá alakulásának gyűrűzetében,

oly láncszemet képez, mely a midőn a régi jót összeköti az ujjal, egyszersmind az alkotmány kiépítésének jelentékeny erős alapokat nyújt és biztosítékot ajánl.

A felelős egyéni kormány, a népképviselő, a megye mind oly fogalmak, melyeknek egyike a másikba fogódzva az egyéni szabadságnak, a többség kormányzatának, és így az igazi önkormányzatnak, legcélszerűbben megfelelő intézményeit teszi életerőssé.

Nem lévén azonban föladatom ezuttal az öszalkotmány érdekében kiemelni megyéinknek a felsőházban való képviseltetését, szoritkoznom kell annak földerítésére, hogy a megyéknek a felsőházban képviseltetése, midőn azon alkotmánynak, mely felelős kormány és népképviselőten alapszik, épen nem ártalmas; akkor egyszersmind alkotmányos intézményeink egyik leggazdagabb drága kincsét a megyét, régi fényébe, hatása és hatályábavissza varázsolni egyedül van hivatva.

Ha a megyéknek mint törvényhatóságoknak a felsőházba követküldési joga megállapittatik, meg fognak nyilni a megyének néma termei, megfognak szólalni a régi publicisták, és lándzsát fog törni az ujoncz is a haza minden közügyének tárgyában; szükségkép ismét szőnyegre kell e téren kerülni minden a haladó kor szellemével felmerülő kérdésnek; mert hiszen utasítást kellend készíteni a megye választott követének részére.

Megnyilnak a közügyi — a publico politicus — viták, és lesz alkalma megismerni a megyének — és a megyében létező választó kerületeknek, — a régi és új nemzedéket, hogy választhasson követet a megyében, képviselőt a kerületben olyat, kinek elveit nem egy-egy silány programból, vagy alkalmilag mondott beszédből, hanem a közélet leggyakorlatiasabb iskolájából, a megyei életből ismerendí.

Meg fog ismét jőni az érdekeltség, meg a lelkesedés,

mely a megyében megismertetni fogja az egyéneket, és csoportosítani az érdekletteket a közügynek lengő zászlója körül.

Míg a felelős kormány nyal szemben széles alapon választott népképviselőket látunk a törvényhozás alsó házában, addig a vétóval rendelkező felső házban, a megye erős váraiból küldött követeket fogjuk szemlélni. És ha a népképviselők — kiket a bizalom vagy rokonszenv csalfa szélsége küldött, kik nem felelősek egyébnek mint keblök istenének, lelkiismeretüknek, — valamely tulhajtásra vagy a nemzet közszellemével ellenkezésben lévő tárgyra nézve hoznának határozatot; ime elő állanak a megyék zöld asztalai körül egybesereglett hazafiak és erős vitában derítik föl a hazai közönség véleményét; szellemi nyomást gyakorolnak a netalán tulhajtó vagy kicsapongó alsó házra, s anyagi nyomást a vétó által, mely a nemzet teljes bizalmával lesz adható oly felső ház kezébe, melyben a megyéknek választott követei is helyt foglalnak. Hogyne nyugodnék meg ezen ház vétójában a haza, hiszen e házban utasított követek ülnek s utasításaik a megyék kebelében kelt tanácskozmányoknak eredménye.

Azonban, hogy azon vétó — mely a felső háznak, és a felső házba küldendő megyei követek által részben a megyéknek — kezébe van téve, ne váljék illusoriussá, kívánatos, hogy a két ház viszonya épen oly szabatosan meghatározottassék, miképen másrészt kívánatos sőt szükséges, hogy a megyei követek utasításaira nézve is jól körülírt törvény alkottassék, miszerint ama hiányok és ellenmondások, melyeket ezen fejezetnek elején említék, megszüntetve és lehetlennitve legyenek.

Igy például az utasításra nézve kimondatni szeretném, hogy: megyei követ csak utasításának értelmében szavazhat; hogy: utasítás nélkül saját külön meggyőződését követheti ugyan, de utasítás ellenére, azt semmi esetre sem érvényesítheti; hogy: minden a képviselő házban indítványo-

zott vagy a korona által kezdeményezett ügyre nézve, a megyei követnek utasítást kell megyéjétől kérnie, minek következtében az indítványok és kormány kezdeményezések, a megyei tanácskozásoknak esetről esetre mindenkor tárgyaivá kell hogy legyenek, — s e végre a kormány által nekik megküldendők.

Az így megállapítandó követküldéssel párhuzamban mellőzhetlenül szükségesnek látom, hogy az alsó ház jogai is körülírassanak.

Ugyanis az alsó házaknak hazafias szabadelvű irányzatát alig lehetvén kétségbe hozni és csak kivételes esetekben gyanúsítani, minek következtében az alsó házat hanyatlástól vagy a reactio felé haladástól nem igen féltethjük, s ha valamire nézve a törvényhozás figyelme e tekintetben szükséges, úgy az inkább az elsietés vagy rögtönzés ellenében látszik jogosultnak lenni. — Ellensúlyozásul tehát, — és hogy se rögtönzések se elsietések a javítani, újítani, tökéletesíteni buzgó alsó ház által ne történjenek, szolgál a felső ház vétója.

E vétónak szabályozása kétségen kívül felettébb szükséges. —

Szerintem elég, ha valamely törvényjavaslat a felső ház által két ízben visszaküldetvén, bizonyos időközök után — harmad ízben felküldve — már nem akadályoztathatik.

Ezzel összefüggésben a kormány ellentállási jogát is bizonyos korlátok közé szorítandónak vélem, miszerint a hozzá szentesítés alá terjesztés végett felküldött törvényjavaslatokat ne ellenezhesse az örökké valóságig.

Alig hiszem, hogy valaki az alkotmányosságnak valódi fogalmával összeférhetőnek tartsa, hogy a nemzetnek — hosszabb időközökben — megújítva tett felterjesztései, kívánásai jogosan visszautasíthatók legyenek.

Alig hiszem, hogy a vétónak ily széles értelmezése akár

az alkotmánynak, akár a monarchikus kormányzatnak s így magának az uralkodónak is érdekében állana.

Kivánatosnak látom tehát, hogy a két ház viszonya és ezeknek a kormánnyal szemben leendő joga szabályoztassék. Az alsó ház minden törvényjavaslatot természet szerint a felső házhoz küld, melyet ez vagy elfogad vagy visszautasít. Visszautasítás esetén az alsó ház bizonyos meghatározott időközök mulva ugyan azon törvényjavaslatot újra felküldi s az így harmadizben történt felküldés esetén már a felső háznak többé visszaküldeni nem lehet, hanem kénytelen legyen azokat elfogadni s szentesítés végett a kormány elé bocsájtani. Legföljebb jegyzőkönyvi ellenészrevételeket mellékelhessen a fölterjesztéshez, melyben indokolja ellenvetését s ajánlja okait a kormány figyelmébe.

A kormány az így fölterjesztet törvényjavaslatra nézve a szentesítést megtagadhatta, de ezt csak három évig tehesse, azontúl a szentesítés meg ne tagadtathassék és a javaslat törvény erejével bírjon, ha t. i. e három év alatt évente sürgettezt az alsó ház által.

Mindkét ház egyező nézetének eredménye gyanánt felküldött javaslatokra nézve három év helyett ugyan annyi hónapokat kívánok kitzettni, mire nézve a kormány az ily törvényjavaslatokat erőszakolni kívánó alsó házat csak feloszlatás által akadályoztathassa.

Az országgyűlésének rendszeresitendő azon joga, hogy bizonyos idő közök után megújítva tett fölterjesztéseiben foglalt törvényjavaslataitól a szentesítést megtagadni nem lehet, ellensulyozva is van, — a korona vétójával, melyel szemben a modern alkotmányosság — a felső ház akadályozó vétóján túl — elnapolás vagy feloszlatásban nyilvánuló népre hivatkozást szokta állítani.

Az elnapolás vagy eloszlatás joga nálunk is a koronának illetőleg a kormánynak van föntartva, — s azt hiszem, hogy ez reá nézve bőven elég biztosíték az idézett joggal szemben.

A nemzet akarata vélekedésem szerint már magában törvény; de hogy valóban azzá lehessen, azt elősegíteni minden oly alkotmánynak, mely a népeknek önfogalmuk szerinti boldogítását tűzte ki czélul, biztosítani kell.

A nemzet valódi akaratának nyilvánulását kell tehát mindenek előtt eszközölnünk s azután arról gondoskodnunk, hogy a nyilvánult akarat kivitele, minél kisebb akadályokba ütközzék.

E czélt legbiztosabban vélem elérhetni, ha egyrészt a képviselőház, másrészt a megyék utasított követeit magában foglaló felső ház, véleményének szabad nyilvánulását minél könnyebbé téve, a kormány véto ellenében oly expediensről gondoskodunk, mely ennek visszaéléseit minél sikeresebben megakadályozni képes legyen.

És mert annak lehetőségét — ámbár nagy kedvem volna reá — kétségbe vonni nem akarom, hogy lehet eset, midőn a képviselőház a nemzet zömének akarata nélkül halad előre; annak biztos kitudására, valjon azon feltevés, hogy a nemzet saját képviselőházával valóban ellentétes nézetben van-e? a felső házat azon jogban részesíteni sem vonakodom, hogy ily esetben a nemzetre hivatkozva, az alsó ház felosztatását kívánhassa.

E jogot azonban csak és csupán oly felső háznak volnék hajlandó megadni, melyben a megyéknek utasított követei helyt foglalnak. Sőt azt is megkívánnám, hogy a felosztatás csak azon esetben legyen a felső ház által történt kívánság következtében a kormány által eszközözendő, ha a megyék három negyed része a felosztatás kívánságát követeiknek egyenes utasításképen adják.

Sokat lehetne e tárgyra nézve ellenvetésül mondani, sokat ennek védelmére felhozni. Azt azonban el kell ismernie mindenkinek: hogy ez általa nemzetre hivatkozás értéke nem kockáztatná, hogy ez által a nemzet fölségi jogai tekintélyes gyarapodásban részesülnének, hogy az által az alkotmány szabadelvűség tekintetében nem hogy veszítene,

sőt egygyel több biztosítékot nyerne arra nézve, hogy az ország akarata biztosan és téveszthetlenül nyilvánulván, hamis hivatkozásoknak és álnok ráfogásoknak emésztő gyanujától menekülne; hogy végre az által, midőn a felsőház vétójának nagy tekintetű suly engedtetik, egyszersmind az abban követői által képviselt megyének befolyása nem kis mérvben emelkednék.

Az, hogy az európai alkotmányok egyikében sem bir a felsőház az alsónak feloszlatására vezető hatalommal, vélekedésem szerint nem lehet ok arra, hogy e jognak megadása a lehetetlenség sorába tétessék. Avagy van-e alkotmány, melyben a megyei rendszer életerős intézménye oly alkotmányos postulatum gyanánt jelentkeznék, minő Magyarországnak ezredéves alkotmányával ez intézménynek méltán tulajdonittatik.

XIV.

Z á r s z ó.

Messze tulterjedne ez igénytelen sorok czélján az alkotmány reform minden kérdéseire kiterjeszkedni, s épen azért e kérdést is csak érinteni, s azt is csak azért kívántam, hogy a megyék — általam hön óhajtott — erejének és befolyásának több oly eseteit idézzem, melyek szerint azok valamint eddig voltak, úgy inmentul is legyenek az alkotmánynak erős védsánczai.

Ez okon a reformkérdésnek leginkább azon oldalait kívántam megvilágítani, melyek a megyei intézmény érdekében nyomulnak előtérbe.

Es ki tagadná, hogy a felsőház említett rendezésével és a megyéknek abban — utasított követek által leendő — képviseltetésével az új megyének befolyása, már szemlátomást emelkedik súlyban és fontosságban elannyira, miszerint aligha van távol a hatalomnak azon színvonalától, me-

lyen ennek előtte állott. Alig ha van messze azon színvonal-tól, ha el nem feledjük, hogy a megyékben alakult kerületek választásait a megyebeliek intézik — hogy ne mondjam — vezérlik és befolyásolják; ha el nem feledjük, hogy a megye terméi — nem csupán, mint jelenben ad hoc, hanem — folyvást nyitva tartott küzdőterei a hazai ügyek megvitatásának; ha el nem feledjük, hogy ennek következtében a megyegyűlések ismét előharczolásai a közvélemény és közszellem irányozásának, alkotásának és megteremtésének.

És ha mindezen változások, — mert hiszen elismerem, hogy sok változásnak kell történni, — valóban életbe léphetnek, úgy nincs ok félteni szemünk fényét, alkotmányunk féltékenyen szeretett palladiumát, az alkotmány védsánczait, a megyéket.

Nem kétlem, hogy e változások, javítások alkotmányos fejlődésünk lépcsőin fognak csak emelkedhetni; nem kétlem, hogy az első megindulás, mint mindeuben e világon, — úgy alkotmányos új életünk lendületével is lassan fog haladást eredményezni. De valjon lehet-e tagadni, hogy mindezek, és az ehhez hasonló alkotmány tökélyesítési tervek, a dolog természetében, alkotmányunk egyéb kétségbevonhatlan intézményeiben már csiraképpen rejlő tárgyak?

Megnyugvással tekinthet a jövőnek elébe még az is, — ki a megyének újra szervezésénél a szent borzadálynak bizonyos nemével gondol felelős ministeriumra; népképviselést, utasítatlan s kerületekben választott képviselőházra; haladott kor s változott viszonyok parancsolta új intézményekre; közszellem hiányából eredett részvégtlenségre; ki azt hiszi, hogy a megyének minden nymbusa, értéke, ereje, fénye, képessége és sulya elveszett, visszavarázsolhatlanul elenyészett, mert az aristokratikus intézményeket eltörölte az időnek vas keze, s ezzel együtt megbénulva, megcsonkítva, tehetlenné téve, úgy áll a megye, mint dögvész által kipusztult ősi lak, melybe csak a lelkek kísértete jár fel mások ré-

mitésére, az unokák ijesztésére s az elmult hajdani fénynek emlékezetére.

Nem esem kétségbe a megyék sorsa felett, mert sem a kormány felelősséggel ellentétben nem látom; sem a változott viszonyokkal megférhetleneknek nem tartom, sem a törvényhozásból kizárva nem képzelem; sem végrehajtásában és erejében fogyatkozva nem hiszem az által, hogy rendeztetni kell soknak, mi eddig rendezetlen volt; hogy alkotni kell egynémely törvényt, mely eddigelé életben nem volt; hogy végre ki kell építeni az alkotmánynak 1848-ki dicső átalakulása által jelezett új sánczait.

És ha e sorokkal sikerült megvigasztalnom egynémely aggódó tisztet táblabíró s lelkesítenem némileg azokat, kik a megyét a 48-ki törvények által tönkre téve hiszik, úgy nem veszett el azon idő, melyet e szerény sorok irására én s elolvasására ők fordítanak.

Kelt Pesten, 1866. május 1-ső napján.

TARTALOM.

I. Bevezetés	1—5.
II. A 48-ki megye és statutarius joga	5—8.
III. A vis inertiae, a közigazgatás, igazságszolgáltatás és tisztválasztás	9—16.
IV. A 48 előtti megye befolyása a törvényhozásra	16—22.
V. A megye önadóztatási joga	23.
VI. A megyék 48. és 61-ben és a rendezés ügye	23—34.
VII. Észrevételek Tisza K. némely javaslataira	35—47.
VIII. A megyék jövője	48—51.
IX. A népképviselőt alapján rendezendő megyék elemei	51—60.
X. Tisztujítás és tisztviselők	60—63.
XI. A „tisztelettel félre tétetik“ joga	63—66.
XII. A szabad választás	66—73.
XIII. A megyék részvétele a törvényhozásban és a „véto“	73—85.
XIV. Zárszó	85—87.

